

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
JEANA RICHARDA DE LA TOURA
przedstawiona w dniu 20 kwietnia 2023 r.¹

Sprawa C-621/21

WS

przeciwko

**Intervyuirasht organ na Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet,
przy udziale**

**Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za
bezhantsite v Bulgaria**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Administrativen sad
Sofia-grad (sąd administracyjny dla miasta Sofia, Bułgaria)]

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Dyrektywa 2011/95/UE – Normy dotyczące udzielania ochrony międzynarodowej oraz zakresu takiej ochrony – Obywatelka państwa trzeciego, która w przypadku powrotu do jej państwa pochodzenia może stać się ofiarą zbrodni honorowych, przymusowego małżeństwa lub przemocy domowej ze strony podmiotów niepublicznych – Warunki przyznania statusu uchodźcy – Artykuł 9 ust. 3 – Ustalenie związku przyczynowego między powodem prześladowania a brakiem ochrony w państwie pochodzenia – Artykuł 10 ust. 1 lit. d) – Ustalenie przynależności do „szczególnej grupy społecznej” ze względu na płeć wnioskodawcy – Warunki udzielenia ochrony uzupełniającej – Pojęcie „poważnej krzywdy” – Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska)

I. Wprowadzenie

1. Kwestia przemocy domowej wobec kobiet stała się w naszych społeczeństwach poważnym problemem po tym, jak przez długi czas władze nie doceniały powagi i konsekwencji takich czynów. Zabójstwa kobiet w kręgu rodzinnym, zwane obecnie potocznie „kobietobójstwami”, spotkały się z publicznym potępieniem. Władze publiczne zdały sobie sprawę z konieczności zapewnienia lepszej ochrony kobietom, które padły ofiarą przemocy w kręgu rodzinnym, oraz surowszego traktowania sprawców takiej przemocy. Czy tej ochrony, która musi być zapewniona w danym państwie, należy również udzielić kobietom, które uciekły ze swojego kraju i nie mogą lub nie chcą wrócić z obawy przed przemocą w kręgu rodzinnym? W szczególności czy kobiety znajdujące się w takiej sytuacji mają prawo do uzyskania statusu uchodźcy w rozumieniu art. 2

¹ Język oryginału: francuski.

lit. e) dyrektywy 2011/95/UE²? W przypadku braku prawa do uzyskania takiego statusu – w jakim stopniu przemoc ze względu na płeć wobec obywatelki państwa trzeciego w ramach ograniczonego kręgu rodzinnego może uzasadniać udzielenie ochrony uzupełniającej w rozumieniu art. 2 lit. g) tej dyrektywy?

2. W przedłożonej Trybunałowi sprawie *Administrativen sad Sofia-grad* (sąd administracyjny dla miasta Sofia, Bułgaria) ma wątpliwości, czy i, w stosownym przypadku, jakiego rodzaju ochrony międzynarodowej należy udzielić obywatelce tureckiej pochodzenia kurdyjskiego, biorąc pod uwagę, po pierwsze, charakter aktów przemocy, na które może być narażona w przypadku powrotu do jej państwa pochodzenia. Akty te mogą polegać na przemocach w kręgu rodzinnym, a nawet zbrodniach honorowych, lub przymusowych małżeństwach. Po drugie, należy również wziąć pod uwagę okoliczności, w jakich takie akty są popełniane, a mianowicie, że ich sprawcami są podmioty niepubliczne³.

3. Kwestia ta odzwierciedla obawę – wyrażone również w uwagach przedstawionych w niniejszej sprawie – tych, którzy uważają, że nie można przyznać statusu uchodźcy wszystkim kobietom będącym ofiarami przemocy domowej, ponieważ jest to problem wspólny wszystkim państwom, oraz tych, którzy z kolei żałują, że ochrona uzupełniająca jest jedynie ochroną udzielaną „domyślnie” tym kobietom, co prowadzi do nieuznawania podstaw prześladowań związanych z płcią, w tym opartych na orientacji seksualnej i tożsamości płciowej.

4. W opinii w sprawie *État belge* (Prawo pobytu w przypadku przemocy domowej)⁴ rzecznik generalny M. Szpunar podkreślił pilną potrzebę docenienia prawnego, politycznego i społecznego znaczenia uznania powagi problemu przemocy domowej oraz niedawnych zmian w przepisach Unii w dziedzinie ochrony ofiar⁵. Niemal równocześnie rzecznik generalny G. Hogan zauważył jednak w opinii do opinii Trybunału] 1/19 (*Konwencja stambulska*)⁶, że „[n]a chwilę obecną prawo Unii zasadniczo nie przewiduje obowiązku uznania przemocy wobec kobiet za formę prześladowania mogącą pociągać za sobą nadanie statusu uchodźcy”⁷.

5. W niniejszej sprawie pytanie jest stawiane z innej perspektywy, ponieważ dotyczy indywidualnej sytuacji.

6. W pierwszej kolejności Trybunał powinien określić warunki, w jakich obywatelkę państwa trzeciego, która po powrocie do państwa pochodzenia może stać się ofiarą zbrodni honorowej lub przymusowego małżeństwa i która może być narażona na przemoc domową, można uznać za

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (Dz.U. 2011, L 337, s. 9).

³ Biorąc pod uwagę okoliczności faktyczne sprawy rozpatrywanej w postępowaniu głównym, niniejsza opinia porusza kwestię przemocy domowej wobec kobiet. Należy jednak przypomnieć, że, jak orzekł Europejski Trybunał Praw Człowieka w kluczowym wyroku z dnia 9 czerwca 2009 r. w sprawie *Opuz przeciwko Turcji* (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, § 132), przemoc domowa „nie dotyczy wyłącznie kobiet. Mężczyźni mogą również być ofiarami przemocy domowej, podobnie jak dzieci, które często bezpośrednio lub pośrednio stają się jej ofiarami”.

⁴ C-930/19, EU:C:2021:225.

⁵ Punkt 94 i nast. tej opinii.

⁶ EU:C:2021:198. Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (zwana dalej „konwencją stambulską”), przyjęta przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 7 kwietnia 2011 r., weszła w życie w dniu 1 sierpnia 2014 r. (*Série des traités du Conseil de l'Europe*, nr 210). Konwencję tę podpisały i ratyfikowały wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej, z wyjątkiem Republiki Bułgarii, Republiki Czeskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Węgier i Republiki Słowackiej, które jej nie ratyfikowały. Republika Turcji ratyfikowała tę konwencję w dniu 14 marca 2012 r. i ogłosiła swoje wystąpienie z owej konwencji aktem z dnia 22 marca 2021 r., które to wystąpienie weszło w życie w dniu 1 lipca 2021 r.

⁷ Punkt 161 tej opinii.

osobę, która w sposób uzasadniony obawia się prześladowania ze względu na przynależność do „szczególnej grupy społecznej” i której można przyznać status uchodźcy [art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95].

7. W drugiej kolejności Trybunał powinien określić warunki, w jakich właściwy organ krajowy musi ustalić, w przypadku gdy przemocy dopuszcza się podmiot niepubliczny, związek przyczynowy między powodem prześladowania, czyli przynależnością do szczególnej grupy społecznej, a brakiem ochrony w państwie pochodzenia (art. 9 ust. 3 tej dyrektywy).

8. W trzeciej i ostatniej kolejności Trybunał powinien zbadać, w jakim stopniu status nadawany w ramach ochrony uzupełniającej mógłby zostać przyznany takiej osobie. W tym kontekście do niego będzie należało określenie warunków, na jakich opisane powyżej akty przemocy można by zakwalifikować jako „poważną krzywdę” w rozumieniu art. 15 rzeczony dyrektywy w zakresie, w jakim poważnie zagrażają one życiu tej osoby lub stanowią niehumanitarne lub poniżające traktowanie.

II. Ramy prawne

A. Prawo międzynarodowe

1. Konwencja genewska

9. Artykuł 1 lit. A pkt 2 akapit pierwszy Konwencji dotyczącej statusu uchodźców podpisanej w Genewie dnia 28 lipca 1951 r.⁸ stanowi, że termin „uchodźca” stosuje się do każdej osoby, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do szczególnej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa”.

2. CEDAW

10. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (zwana dalej „CEDAW”, od ang. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)⁹, której Unia nie jest stroną, stanowi w art. 1:

„[O]kreślenie »dyskryminacja kobiet« oznacza wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź na równi z mężczyznami praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych”.

⁸ Konwencja, która weszła w życie dnia 22 kwietnia 1954 r. [Recueil des traités des Nations unies, vol. 189, s. 150, nr 2545 (1954)], uzupełniona Protokołem dotyczącym statusu uchodźców, sporządzonym w Nowym Jorku dnia 31 stycznia 1967 r., który wszedł w życie dnia 4 października 1967 r..

⁹ Konwencja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 18 grudnia 1979 r., która weszła w życie w dniu 3 września 1981 r. [Recueil des traités des Nations unies, vol. 1249, s. 13, nr 20378 (1981)].

11. Artykuł 5 lit. a) tej konwencji wskazuje:

„Państwa będące stronami podejmą wszelkie stosowne środki w celu:

- a) zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet w celu osiągnięcia likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety”.

12. Rzeczona konwencja została uzupełniona zaleceniem ogólnym nr 19 Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet¹⁰, zatytułowanym „Przemoc wobec kobiet”, które stanowi w ust. 6:

„Artykuł 1 [CEDAW] definiuje dyskryminację kobiet. Definicja ta obejmuje przemoc ze względu na płeć, czyli przemoc wobec kobiety z tego powodu, że jest kobietą, lub która szczególnie dotyka kobiety. Obejmuje ona czyny polegające na zadawaniu męki lub cierpienia fizycznego, psychicznego lub seksualnego, groźbę takich czynów, przymus lub inne pozbawienie wolności [...]”.

13. Zalecenie to zaktualizowano w 2017 r. w drodze zalecenia ogólnego nr 35 w sprawie przemocy wobec kobiet ze względu na płeć¹¹, które przewiduje w pkt. 10 i 16:

„10. Komitet [do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet] uważa, że przemoc wobec kobiet ze względu na płeć jest jednym z podstawowych środków społecznych, politycznych i ekonomicznych, za pomocą których utrzymuje się podporządkowanie kobiet mężczyznom i ich stereotypowym rolom [...]”.

[...]

16. Przemoc wobec kobiet ze względu na płeć może w pewnych okolicznościach stanowić tortury lub okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie, w szczególności w przypadku gwałtu, przemocy domowej lub innych krzywdzących praktyk [...]”.

14. Ponadto CEDAW został uzupełniony deklaracją w sprawie likwidacji przemocy wobec kobiet¹², której art. 2 stanowi:

„Przemoc wobec kobiet rozumiana jest jako obejmująca, ale nie tylko, następujące formy przemocy:

- a) Przemoc fizyczna, seksualna i psychologiczna w rodzinie, w tym bicie, wykorzystywanie seksualne dzieci płci żeńskiej w domu, przemoc związana z posagiem, gwałt małżeński, okaleczanie narządów płciowych i inne zwyczajowe praktyki szkodliwe dla kobiet, przemoc pozamałżeńska i przemoc związana z wykorzystywaniem;
- b) Przemoc fizyczna, seksualna i psychologiczna w społeczności, w tym gwałty, wykorzystanie seksualne, molestowanie seksualne i zastraszanie w pracy, w instytucjach edukacyjnych i w innych miejscach, sutenerstwo i przymusowa prostytutka;

¹⁰ Zalecenie przyjęte podczas jedenastej sesji (1992).

¹¹ Zalecenie przyjęte w dniu 26 lipca 2017 r.

¹² Deklaracja przyjęta w dniu 20 grudnia 1993 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w drodze rezolucji 48/104.

- c) Przemoc fizyczna, seksualna i psychologiczna popełniana lub tolerowana przez państwo, niezależnie od miejsca jej występowania”.

3. *Konwencja stambulska*

15. Akapity od dziesiątego do dwunastego preambuły konwencji stambulskiej stanowią:

„[U]znając, że przemoc wobec kobiet jest przejawem nierównych stosunków władzy między kobietami a mężczyznami na przestrzeni wieków, które doprowadziły do dominacji mężczyzn nad kobietami i dyskryminacji kobiet, a także uniemożliwiły pełne usamodzielnienie kobiet,

uznając strukturalny charakter przemocy wobec kobiet za przemoc ze względu na płeć oraz fakt, że przemoc wobec kobiet stanowi jeden z podstawowych mechanizmów społecznych, za pomocą którego kobiety są utrzymywane na podrzędnej pozycji w porównaniu z mężczyznami,

uznając, z najwyższą troską, że kobiety i dziewczęta są często narażone na drastyczne formy przemocy takie jak: przemoc domowa, molestowanie seksualne, gwałt, małżeństwo z przymusu, przestępstwa popełniane w imię tak zwanego »honoru« i okaleczanie narządów płciowych, które stanowią poważne naruszenie praw człowieka kobiet i dziewcząt oraz główną przeszkodę w zapewnieniu równości kobiet i mężczyzn”.

16. Zgodnie z art. 1 tej konwencji, znajdującym się w rozdziale I zatytułowanym „Cele, definicje, równość i niedyskryminacja, obowiązki ogólne”, konwencja stambulska ma na celu w szczególności ochronę kobiet przed wszystkimi formami przemocy, w tym przemocy domowej, oraz zapobieganie, ściganie i eliminację takiej przemocy, przyczynianie się do eliminacji wszystkich form dyskryminacji kobiet oraz stworzenie ogólnych ram, polityki i działań na rzecz ochrony i wsparcia.

17. Zgodnie z jej art. 2 ust. 1 konwencja stambulska „ma zastosowanie do wszystkich form przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej, która dotyka kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu”.

18. Artykuł 3 tej konwencji stanowi:

„Dla celów niniejszej [k]onwencji:

- a) »przemoc wobec kobiet« rozumie się jako naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym;
- b) »przemoc domowa« oznacza wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy nie;
- c) »płeć społeczno-kulturowa« oznacza społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn;

d) »przemoc wobec kobiet ze względu na płeć« oznacza przemoc skierowaną przeciwko kobiecie, ponieważ jest kobietą, lub która dotyka kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu;

[...]

f) »kobiety« oznaczają również dziewczęta poniżej osiemnastego roku życia”.

19. Artykuł 60 rzeczonyj konwencji, zatytułowany „Wnioski o azyl uwarunkowane płcią społeczno-kulturową”, ma następujące brzmienie:

„1. Strony przyjmą regulacje prawne lub inne rozwiązania niezbędne, by zapewnić, że przemoc wobec kobiet ze względu na płeć będzie mogła być uznawana za formę prześladowania, w rozumieniu artykułu 1 [lit.] A pkt 2 konwencji [genewskiej] oraz za formę poważnej szkody dającą podstawy do przyznania ochrony uzupełniającej lub dodatkowej.

2. Strony zapewnią, że interpretacja przesłanek przewidzianych w [k]onwencji będzie uwzględniać kwestie płci społeczno-kulturowej oraz że w przypadkach, gdy zostanie ustalone, że obawa przed prześladowaniem ma podstawy w jednej lub wielu z tych przesłanek, wnioskodawcom zostanie udzielony status uchodźcy, zgodnie z mającymi zastosowanie umowami.

3. Strony przyjmą regulacje prawne lub inne rozwiązania niezbędne, by ustanowić uwzględniające kwestie płci społeczno-kulturowej procedury przyjmowania i usługi wsparcia cudzoziemców ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy, jak również wytyczne dotyczące uwzględniania kwestii płci społeczno-kulturowej oraz procedury udzielania statusu uchodźcy uwzględniające kwestie płci społeczno-kulturowej, w tym takie procedury ustalania statusu uchodźcy i składania wniosków o ochronę międzynarodową”.

B. Prawo Unii

20. Zgodnie z art. 78 ust. 1 TFUE i art. 18 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”) wspólny europejski system azylowy, w który wpisuje się dyrektywa 2011/95, opiera się na pełnym i integralnym stosowaniu konwencji genewskiej.

21. Motywy 17 i 30 tej dyrektywy stanowią:

„(17) W odniesieniu do traktowania osób objętych zakresem stosowania niniejszej dyrektywy państwa członkowskie są związane zobowiązaniami wynikającymi z aktów prawa międzynarodowego, których są stronami, w tym w szczególności aktów zakazujących dyskryminacji.

[...]

(30) [...] konieczne jest wprowadzenie wspólnego pojęcia przynależności do szczególnej grupy społecznej jako powodu prześladowania. Definiując szczególną grupę społeczną, należy zwrócić należytą uwagę na aspekty związane z płcią wnioskodawcy, jeżeli mają one związek z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem, w tym na tożsamość płciową i orientację seksualną, które to aspekty mogą być powiązane z określoną tradycją prawną i zwyczajami, prowadzącymi na przykład do okaleczania narządów płciowych, przymusowej sterylizacji czy przymusowej aborcji”.

22. Artykuł 2 lit. d) i f) rzeczony dyrektywy przewiduje:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

[...]

d) »uchodźca« oznacza obywatela państwa trzeciego, który na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do szczególnej grupy społecznej przebywa poza państwem swojego obywatelstwa i nie może lub nie chce z powodu tej obawy korzystać z ochrony tego państwa, [...] i do którego nie ma zastosowania art. 12;

[...]

f) »osoba kwalifikująca się do otrzymania ochrony uzupełniającej« oznacza obywatela państwa trzeciego [...], który nie kwalifikuje się do uznania go za uchodźcę, lecz co do którego wykazano zasadnie, że jeśli wróci do swojego kraju pochodzenia, a w przypadku bezpaństwowca – do państwa swojego dawnego miejsca zwykłego pobytu, może mu rzeczywiście grozić poważna krzywda określona w art. 15, i do którego nie ma zastosowania art. 17 ust. 1 i 2 oraz który nie może lub ze względu na takie ryzyko nie chce korzystać z ochrony tego państwa”.

23. W ramach rozdziału II dyrektywy 2011/95 dotyczącego „oceny wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej” art. 6, zatytułowany „Podmioty dopuszczające się prześladowania lub wyrządzające poważną krzywdę”, stanowi:

„Podmiotami dopuszczającymi się prześladowania lub wyrządzającymi poważną krzywdę są m.in.:

- a) państwo;
- b) partie lub organizacje kontrolujące państwo lub znaczną część jego terytorium;
- c) podmioty niepubliczne, jeśli można wykazać, że podmioty wymienione w lit. a) i b), w tym organizacje międzynarodowe, nie mogą lub nie chcą udzielić ochrony przed prześladowaniem lub poważną krzywdą, zdefiniowanej w art. 7”.

24. Artykuł 7 tej dyrektywy, zatytułowany „Podmioty udzielające ochrony”, ma następujące brzmienie:

„1. Ochrona przed prześladowaniem lub poważną krzywdą może być udzielana wyłącznie przez:

- a) państwo; lub
- b) strony lub organizacje, w tym organizacje międzynarodowe, kontrolujące państwo lub znaczną część jego terytorium;

o ile chcą i mogą oferować ochronę zgodnie z ust. 2.

2. Ochrona przed prześladowaniem lub poważną krzywdą musi być skuteczna i trwała. Taka ochrona zasadniczo udzielana jest, gdy podmioty wskazane w ust. 1 lit. a) i b) podejmują racjonalne działania mające zapobiec prześladowaniu lub wyrządzaniu poważnej krzywdy,

stosując między innymi skuteczny system prawny do wykrywania i ścigania aktów stanowiących prześladowanie lub powodujących poważną krzywdę oraz do karania za nie, oraz gdy wnioskodawca ma dostęp do takiej ochrony.

[...]”.

25. Rozdział III rzeczony dyrektywy, zatytułowany „Kwalifikowanie się do otrzymania statusu uchodźcy”, zawiera art. 9, który stanowi:

„1. Aby czyn mógł zostać uznany za akt prześladowania w rozumieniu art. 1 lit. A konwencji genewskiej, musi on:

- a) być na tyle poważny pod względem swojej istoty lub powtarzalności, by stanowić poważne naruszenie podstawowych praw człowieka, w szczególności praw, od których przestrzegania nie można się uchylić na mocy art. 15 ust. 2 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹³; lub
- b) być kumulacją różnych środków, w tym takich naruszeń praw człowieka, które są na tyle poważne, by oddziaływać na jednostkę w sposób podobny do określonego w lit. a).

2. Akty prześladowania określone w ust. 1 mogą przybierać między innymi formę:

- a) aktów przemocy fizycznej lub psychicznej, w tym aktów przemocy seksualnej;

[...]

- f) czynów wymierzonych w osoby określonej płci [...].

3. Zgodnie z art. 2 lit. d) musi istnieć związek między powodami określonymi w art. 10 a aktami prześladowania określonymi w ust. 1 niniejszego artykułu lub brakiem ochrony przed takimi aktami”.

26. Artykuł 10 dyrektywy 2011/95, zatytułowany „Powody prześladowania”, ma następujące brzmienie:

„1. Dokonując oceny powodów prześladowania, państwa członkowskie uwzględniają następujące elementy:

[...]

- d) grupę uznaje się za szczególną grupę społeczną, jeśli w szczególności:

- członkowie takiej grupy mają jakąś wspólną nieusuwalną cechę wrodzoną lub przeszłość lub charakteryzują się jakimś wspólnym rysem lub przekonaniem na tyle istotnym z punktu widzenia tożsamości lub sumienia, że nie należy nikogo zmuszać do wyrzeczenia się go, oraz
- grupa ta posiada odrębną tożsamość w danym państwie, ponieważ jest postrzegana przez otaczające społeczeństwo jako inna.

¹³ Podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., zwanej dalej „EKPC”.

W zależności od sytuacji w kraju pochodzenia szczególna grupa społeczna może oznaczać grupę, u podstaw której leży wspólna cecha orientacji seksualnej. Orientacji seksualnej nie należy rozumieć jako obejmującej czyny uznawane za przestępstwa w świetle prawa krajowego państw członkowskich. Aspektom płci, w tym tożsamości płciowej, poświęca się szczególną uwagę w celu określenia przynależności do szczególnej grupy społecznej lub zidentyfikowania cechy charakteryzującej taką grupę;

[...].

2. Podczas oceniania, czy obawa wnioskodawcy przed prześladowaniem jest uzasadniona, bez znaczenia jest, czy wnioskodawca rzeczywiście odznacza się rasową, religijną, narodowościową, społeczną lub polityczną cechą powodującą prześladowanie, jeżeli tylko taka cecha jest przypisywana wnioskodawcy przez podmiot dopuszczający się prześladowania”.

27. Rozdział V tej dyrektywy dotyczący „[k]walifikowania się do objęcia ochroną uzupełniającą” zawiera art. 15, zatytułowany „Poważna krzywda”, który przewiduje:

„Poważna krzywda obejmuje:

- a) karę śmierci lub egzekucję; lub
- b) tortury lub nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie wnioskodawcy w kraju jego pochodzenia; lub

[...]”.

C. Prawo bułgarskie

28. W Bułgarii rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej jest regulowane przez Zakon za ubezhishteto i bezhantsite (ustawę o azylu i uchodźcach)¹⁴ w brzmieniu opublikowanym w DV nr 103 z dnia 27 grudnia 2016 r. (zwaną dalej „ZUB”). Dyrektywy 2011/95 i 2013/32/UE¹⁵ zostały transponowane do prawa bułgarskiego za pomocą dwóch ustaw zmieniających i uzupełniających ZUB, opublikowanych odpowiednio w DV nr 80 z dnia 16 października 2015 r. i DV nr 101 z dnia 22 grudnia 2015 r.

29. Zgodnie z art. 6 ust. 1 ZUB:

„Uprawnienia przyznane na mocy niniejszej ustawy są wykonywane przez urzędników Darzhavna agentsia za bezhantsite (krajowej agencji ds. uchodźców, zwanej dalej »DAB«). Urzędnicy ci ustalają wszelkie okoliczności istotne do celów postępowania w sprawie udzielania ochrony międzynarodowej i zapewniają wsparcie dla cudzoziemców, którzy złożyli taki wniosek o udzielenie ochrony”.

30. ZUB przewiduje dwie formy ochrony międzynarodowej.

¹⁴ DV nr 54 z dnia 31 maja 2002 r.

¹⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (Dz.U. 2013, L 180, s. 60).

31. Artykuł 8 ZUB dotyczy wymogów materialnych, które wnioskodawca musi spełnić, aby móc korzystać ze statusu uchodźcy. Artykuł ten włącza w podobny sposób przepisy określone w art. 6 i 9 dyrektywy 2011/95.

32. Artykuł 9 ZUB dotyczy, jako taki, wymogów materialnych, które wnioskodawca musi spełnić, aby móc korzystać ze „statusu humanitarnego” odpowiadającego ochronie uzupełniającej, które to wymogi odpowiadają „poważnej krzywdzie” określonej w art. 15 dyrektywy 2011/95.

III. Okoliczności faktyczne sporu w postępowaniu głównym i pytania prejudycjalne

33. WS, będąca skarżącą w postępowaniu głównym, jest obywatelką Turcji o kurdyjskim pochodzeniu wyznania muzułmańskiego (sunnickiego) oraz jest rozwiedziona. W czerwcu 2018 r. opuściła Turcję, by udać się do Bułgarii, a następnie do Niemiec, gdzie złożyła pierwszy wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej. Decyzją z dnia 28 lutego 2019 r. wydaną przez DAB Bułgaria zgodziła się przejąć ją w celu rozpatrzenia jej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej.

34. Podczas trzech przesłuchań przeprowadzonych w październiku 2019 r. WS oświadczyła, że w Turcji miała problemy ze swym byłym małżonkiem, BS, z którym w 2010 r. zawarła związek małżeński pod przymusem i z którym ma trzy córki. Po licznych przypadkach przemocy i gróźb zarówno ze strony męża, jak i jej biologicznej rodziny oraz rodziny męża regularnie przebywała ona w „ośrodkach zapobiegania i monitorowania przemocy”, a we wrześniu 2016 r. uciekła ze swojego domu. W tym względzie WS złożyła w szczególności skargę w prokuraturze w Torwali (Turcja), wskazując na te przypadki przemocy. W 2017 r. WS zawarła związek religijny z innym mężczyzną, z którego w maju 2018 r. narodził się syn. Rozwód między WS i BS został orzeczony wyrokiem sądu cywilnego nr 1 w Diyarbakır (Turcja) w dniu 20 września 2018 r. po tym, jak WS wyjechała już z Turcji. WS podkreśliła ponadto, że nie otrzymała żadnego wsparcia ze strony swojej biologicznej rodziny, a ojciec rodziny zabronił kontaktów z powodu opuszczenia przez nią domu małżeńskiego. WS twierdziła również, że obawia się o swoje życie, gdyby miała wrócić do Turcji.

35. Decyzją z dnia 21 maja 2020 r. DAB oddalił złożony przez WS wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie zarówno art. 8 ZUB (status uchodźcy), jak i art. 9 tej ustawy (status humanitarny/ochrona uzupełniająca).

36. DAB uznał, że warunki do przyznania statusu uchodźcy nie zostały spełnione, ponieważ przemocy, której WS jakoby miała być ofiarą ze strony męża i członków jej rodziny, oraz kierowanych pod jej adresem gróźb śmierci nie można powiązać z żadnym z powodów prześladowania, o których mowa w art. 8 ust. 1 ZUB, a mianowicie z rasą, religią, narodowością, poglądami politycznymi lub przynależnością do szczególnej grupy społecznej. Zdaniem DAB WS nie oświadczyła, że jest prześladowana ze względu na swoją płeć.

37. Ponadto DAB uznał, że warunki do przyznania statusu humanitarnego (ochrony uzupełniającej) również nie zostały spełnione, ponieważ ani oficjalne władze, ani określone grupy nie podjęły działań wobec WS. Wreszcie DAB podkreślił, że WS nie poinformowała organów policji o popełnionych w stosunku do niej aktach agresji stanowiących przestępstwo ani nie złożyła skargi i legalnie opuściła Turcję.

38. WS wniosła skargę na tę decyzję, która to skarga została oddalona orzeczeniem z dnia 15 października 2020 r. Orzeczenie to stało się prawomocne w następstwie wydania wyroku w dniu 9 marca 2021 r. przez Varhoven administrativen sad (najwyższy sąd administracyjny, Bułgaria).

39. W dniu 13 kwietnia 2021 r. WS złożyła kolejny wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, przedkładając dziewięć nowych dowodów dotyczących jej sytuacji osobistej oraz jej państwa pochodzenia. Po pierwsze, stwierdziła ona, że spełnia warunki przyznania statusu uchodźcy określone w art. 8 ZUB, gdyż jest ofiarą prześladowań ze względu na jej przynależność do szczególnej grupy społecznej, a mianowicie grupy kobiet, które były ofiarą przemocy domowej, jak również kobiet, które mogą stać się ofiarami zbrodni popełnianych w obronie honoru przez podmioty niepubliczne, przed którymi państwo tureckie nie może zapewnić jej ochrony. Wskazała ona również, iż sprzeciwia się wydaleniu jej do Turcji, gdyż obawia się, że zostanie zabita przez byłego męża lub że stanie się ofiarą zbrodni honorowej, czy też że zostanie zmuszona do zawarcia kolejnego małżeństwa. Podkreśliła, że jej sytuacja jest obecnie trudniejsza, ponieważ ma dziecko z mężczyzną, z którym nie jest w cywilnym związku małżeńskim. Jako nową okoliczność WS wskazała wycofanie się Republiki Turcji z konwencji stambulskiej i przedstawiła w tym zakresie dwa sprawozdania sporządzone w marcu 2021 r., pierwsze – przez U.S. Department of State (departament stanu Stanów Zjednoczonych) w sprawie praktyk w zakresie praw człowieka w Turcji, oraz drugie – przez turecką platformę „We will stop femicide”.

40. Po drugie, WS stwierdziła, że spełnia warunki przyznania statusu humanitarnego (ochrony uzupełniającej) przewidziane w art. 9 ZUB, ponieważ wydalenie jej do Turcji groziłoby naruszeniem jej praw podstawowych uznanych w art. 2 i 3 EKPC.

41. Decyzją z dnia 5 maja 2021 r. DAB odmówił wszczęcia nowego postępowania w celu rozpatrzenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej ze względu na to, że WS nie przedstawiła żadnych nowych elementów dotyczących jej sytuacji osobistej lub jej państwa pochodzenia, wskazując ponadto, że władze tureckie wielokrotnie udzielały jej pomocy i wyraziły gotowość do udzielenia jej pomocy z zastosowaniem wszelkich środków prawnych.

42. W tych okolicznościach Administrativen sad Sofia-grad (sąd administracyjny dla miasta Sofia) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy dla celów zakwalifikowania przemocy wobec kobiet ze względu na płeć jako podstawy udzielenia ochrony międzynarodowej na podstawie [konwencji genewskiej] i [dyrektywy 2011/95], mają zastosowanie, zgodnie z motywem 17 [dyrektywy 2011/95], definicje [CEDAW] i [konwencji stambulskiej], czy też przemoc wobec kobiet ze względu na płeć, jako podstawa udzielenia ochrony międzynarodowej na podstawie [dyrektywy 2011/95], ma samodzielne znaczenie – odmienne od znaczenia wskazanego w wymienionych aktach prawa międzynarodowego?
- 2) Czy dla celów ustalenia przynależności do szczególnej grupy społecznej jako powodu prześladowania określonego w art. 10 ust. 1 lit. d) [dyrektywy 2011/95], przy twierdzeniach dotyczących przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, należy uwzględnić wyłącznie biologiczną lub społeczną płeć ofiary prześladowania (przemocy skierowanej przeciwko kobiecie wyłącznie ze względu na to, że jest kobietą), czy też wskazane w sposób niewyczerpujący w motywie 30 [dyrektywy 2011/95] konkretne formy/akty/działania

związane z prześladowaniem mogą być rozstrzygające dla celów określenia »szczególnej grupy społecznej«, to jest jej cechy odróżniającej, w zależności od warunków w państwie pochodzenia, czy też akty te odnoszą się jedynie do aktów prześladowania określonych w art. 9 ust. 2 lit. a) i f) [dyrektywy 2011/95]?

- 3) W wypadku podnoszonych przez osobę wnioskującą o ochronę twierdzeń dotyczących przemocy ze względu na płeć w formie przemocy domowej, czy płeć biologiczna lub społeczna stanowi wystarczającą podstawę określenia przynależności do szczególnej grupy społecznej, o której mowa w art. 10 ust. 1 lit. d) [dyrektywy 2011/95], czy też należy ustalić dodatkową cechę odróżniającą grupy, przy literalnej wykładni art. 10 ust. 1 lit. d) [dyrektywy 2011/95], w którym określono przesłanki kumulatywne, zaś w odniesieniu do aspektów płci – przesłanki alternatywne?
- 4) Czy związek przyczynowo-skutkowy, o którym mowa w art. 9 ust. 3 [dyrektywy 2011/95], w wypadku istnienia twierdzeń dotyczących przemocy ze względu na płeć w formie przemocy domowej podmiotu niepublicznego dopuszczającego się prześladowania w rozumieniu art. 6 lit. c) [dyrektywy 2011/95], należy interpretować w ten sposób, że wystarczające jest ustalenie związku między powodami wskazanymi w art. 10 [tej dyrektywy] a aktami prześladowania określonymi w [art. 9] ust. 1 [wspomnianej dyrektywy], czy też obligatoryjnie należy ustalić brak udzielenia ochrony przed podnoszonym prześladowaniem, odpowiednio – czy taki związek istnieje w wypadkach, gdy podmioty niepubliczne dopuszczające się prześladowania nie podejmują odrębnych aktów prześladowania/przemocy, jako takich, związanych z płcią prześladowanej osoby?
- 5) W wypadku spełnienia pozostałych przesłanek w tym względzie, czy realna groźba zabójstwa honorowego [zbrodni honorowej] na wypadek ewentualnego powrotu do państwa pochodzenia może uzasadnić udzielenie ochrony uzupełniającej określonej w art. 15 lit. a) [dyrektywy 2011/95] w związku z art. 2 EKPC (nikt nie może umyślnie zostać pozbawiony życia), czy też należy ją zakwalifikować jako »poważną krzywdę« określoną w art. 15 lit. b) [dyrektywy 2011/95] w związku z art. 3 EKPC, interpretowanym w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przy łącznej ocenie ryzyka zaistnienia innych aktów przemocy ze względu na płeć, odpowiednio – czy wystarczający dla udzielenia tej ochrony uzupełniającej jest wyrażony przez osobę wnioskującą subiektywny brak woli otrzymania owej ochrony w państwie jej pochodzenia?”.

43. WS, rządy niemiecki i francuski, a także Komisja Europejska i Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR) złożyły uwagi na piśmie.

IV. Analiza

44. We wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia zakresu, w jakim obywatelka państwa trzeciego, która twierdzi, że w przypadku powrotu do państwa pochodzenia może stać się ofiarą zbrodni honorowej lub przymusowego małżeństwa oraz zostać narażona na przemoc domową we własnym domu, może korzystać z ochrony międzynarodowej w rozumieniu art. 2 lit. a) dyrektywy 2011/95.

45. Zgodnie z ustanowioną w art. 10 ust. 2 dyrektywy 2013/32 procedurą rozpatrywania pytania prejudycjalne od pierwszego do czwartego dotyczą warunków, w jakich taka osoba mogłaby korzystać ze statusu uchodźcy w rozumieniu art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95¹⁶. O ile sąd odsyłający nie ma wątpliwości co do zakwalifikowania jako „aktów prześladowania” czynów, w odniesieniu do których WS ma obawy, że będzie na nie narażona¹⁷, o tyle sąd ów zastanawia się jednak nad licznymi niejasnościami dotyczącymi sposobu uwzględnienia płci tej osoby w celu ustalenia, z jednej strony, powodów prześladowania (art. 10 dyrektywy 2011/95) oraz, z drugiej strony, związku przyczynowego między tymi powodami a brakiem ochrony udzielonej przez państwo pochodzenia (art. 9 ust. 3 tej dyrektywy).

46. Piąte pytanie prejudycjalne dotyczy warunków, w jakich WS mogłaby uzyskać ochronę uzupełniającą w rozumieniu art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95, w przypadku gdyby nie mogła zostać uznana za uchodźcę. W szczególności sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy czyny, których ofiarą może stać się zainteresowana osoba w przypadku odesłania jej do państwa pochodzenia, stanowią „poważną krzywdę” w rozumieniu art. 15 tej dyrektywy.

A. Warunki przyznania statusu uchodźcy w rozumieniu art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95

1. W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego dotyczącego znaczenia i zakresu pojęcia „przemocy wobec kobiet ze względu na płeć”

47. Poprzez pierwsze pytanie prejudycjalne sąd odsyłający, opierając się na motywie 17 dyrektywy 2011/95, zwraca się do Trybunału z pytaniem, czy pojęcie „przemocy wobec kobiet ze względu na płeć”, gdyby miało stanowić podstawę przyznania statusu uchodźcy, ma autonomiczne znaczenie w prawie Unii, czy też pojęcie to należy definiować w świetle konwencji genewskiej, CEDAW i konwencji stambulskiej.

48. Kwestia ta wynika z faktu, że podobnie jak art. 1 lit. A konwencji genewskiej, art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95 odnosi się jedynie do „przynależności do szczególnej grupy społecznej”, nie zawierając w definicji „uchodźcy” żadnego odniesienia do „płci” osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową ani nie przewidując, że przemoc wobec kobiet ze względu na płeć może sama w sobie stanowić podstawę do udzielenia ochrony międzynarodowej. Z kolei konwencja stambulska i CEDAW, przyjęte odpowiednio pod egidą Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych, zawierają w tym zakresie wyraźne postanowienia.

¹⁶ Na podstawie art. 10 ust. 2 dyrektywy 2013/32 właściwy organ krajowy powinien ustalić, czy wnioskodawców można zakwalifikować jako uchodźców, zanim przystąpi do badania, czy wnioskodawcy kwalifikują się do objęcia ich ochroną uzupełniającą. Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Alheto (C-585/16, EU:C:2018:584, pkt 89).

¹⁷ W zależności od szczególnych okoliczności każdej sprawy uważam, że takie akty przemocy mogą, ze względu na swój charakter lub powtarzalność, stanowić „poważne naruszenie podstawowych praw człowieka” w rozumieniu art. 9 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2011/95 lub osiągnąć „określony poziom powagi” w rozumieniu wyroku z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl) (C-238/19, EU:C:2020:945, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo). W tym zakresie UNHCR zauważa w wytycznych dotyczących ochrony międzynarodowej nr 1: Prześladowania związane z płcią w kontekście art. 1 lit. A pkt 2 konwencji z 1951 r. lub jej Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r. (zwanych dalej „wytycznymi dotyczącymi prześladowania związanego z płcią”), z dnia 8 lipca 2008 r., że nie ma wątpliwości, iż „gwałt i inne formy przemocy ze względu na płeć, takie jak przemoc związana z posagiem, okaleczanie żeńskich narządów płciowych, przemoc domowa i handel ludźmi [...] są czynami, które zadają poważne cierpienie, zarówno psychiczne, jak i fizyczne, i są wykorzystywane jako formy prześladowania, niezależnie od tego, czy są popełniane przez państwa, czy przez osoby prywatne” (pkt 9). Zobacz również w tym sensie pkt 310 sprawozdania wyjaśniającego do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (*Série des traités du Conseil de l'Europe*, nr 210, zwane dalej „sprawozdaniem wyjaśniającym do konwencji stambulskiej”).

49. Konwencja stambulska ma na celu – zgodnie z jej art. 1 – ochronę kobiet przed wszystkimi formami przemocy, w tym przemocy domowej, wzmacniając zapobieganie przemocy i wsparcie dla ofiar, jak również ściganie i karanie osób dopuszczających się przemocy, poprzez przyjęcie ogólnej i skoordynowanej polityki.

50. Pojęcie „płci społeczno-kulturowej” zostało zdefiniowane w art. 3 lit. c) konwencji stambulskiej jako oznaczające „społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla kobiet lub mężczyzn”. Pojęcie „przemocy wobec kobiet” zostało zdefiniowane w art. 3 lit. a) tej konwencji jako oznaczające „naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym”. Wreszcie pojęcie „przemocy wobec kobiet ze względu na płeć” zostało zdefiniowane w art. 3 lit. d) rzeczony konwencji jako oznaczające „przemoc skierowaną przeciwko kobiecie, ponieważ jest kobietą, lub która dotyka kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu”¹⁸.

51. Artykuł 60 ust. 1 konwencji stambulskiej wymaga tym samym, aby państwa będące stronami przyjęły środki niezbędne do zapewnienia, że przemoc wobec kobiet ze względu na płeć będzie mogła być uznawana za formę prześladowania w rozumieniu art. 1 lit. A pkt 2 konwencji genewskiej oraz za formę poważnej krzywdy dającej podstawę do udzielenia ochrony uzupełniającej. W sprawozdaniu wyjaśniającym do konwencji stambulskiej wskazano, że artykuł ów został opracowany w taki sposób, aby był zgodny z konwencją genewską i art. 3 EKPC, zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka¹⁹.

52. CEDAW, a w szczególności zalecenia ogólne nr 19 i nr 35 Komitetu do spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet mają zaś na celu zwiększenie skuteczności walki z dyskryminacją kobiet we wszystkich jej formach poprzez zobowiązanie państw będących stronami do zapewnienia kobietom pełnego wykonywania i korzystania z przysługujących im praw we wszystkich dziedzinach. Owe zalecenia ogólne uzupełniają CEDAW poprzez włączenie aspektu opierającego się na płci, zdefiniowanie przemocy ze względu na płeć, zobowiązanie państw będących stronami do przyjęcia ogólnych środków wzorowanych na środkach przyjętych na mocy konwencji stambulskiej.

53. Po przypomnieniu tych faktów należy niniejszym zbadać, w jakim stopniu należy uwzględniać warunki tych dwóch konwencji przy wdrażaniu dyrektywy 2011/95.

54. W pierwszej kolejności przypominam, że zgodnie z art. 78 ust. 1 TFUE wspólny europejski system azylowy, w który wpisuje się dyrektywa 2011/95, musi być zgodny z konwencją genewską i Protokołem dotyczącym statusu uchodźców z 1967 r., jak również z „odpowiednimi traktatami”²⁰.

¹⁸ W pkt 44 sprawozdania wyjaśniającego do konwencji stambulskiej wskazano, że pojęcie „przemocy wobec kobiet ze względu na płeć” odróżnia się od innych form przemocy tym, że „płeć ofiary jest podstawowym motywem aktów przemocy opisanych w lit. a) [przemoc wobec kobiet]. Innymi słowy, przemoc ze względu na płeć odnosi się do każdej krzywdy doznanej przez kobietę, która jest zarówno przyczyną, jak i konsekwencją nierównych stosunków siły opartych na postrzeganych różnicach między mężczyznami i kobietami, prowadzącą do podporządkowania kobiet zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej”.

¹⁹ Punkt 300 tego sprawozdania wyjaśniającego.

²⁰ Zobacz również art. 18 karty, a także motywy 3, 4, 12, 23 i 24 dyrektywy 2011/95 [wyroki: z dnia 14 maja 2019 r., M i in. (Cofnięcie statusu uchodźcy) (C-391/16, C-77/17 i C-78/17, EU:C:2019:403, pkt 80 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl) (C-238/19, EU:C:2020:945, pkt 20)].

55. I tak głównym celem dyrektywy 2011/95, określonym w jej art. 1 oraz w orzecznictwie Trybunału, jest ustanowienie systemu normatywnego zawierającego pojęcia i kryteria wspólne dla państw członkowskich w zakresie identyfikacji osób potrzebujących ochrony międzynarodowej, a zatem specyficzne dla Unii, przy jednoczesnym zapewnieniu pełnego poszanowania art. 1 konwencji genewskiej²¹. W wyroku z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl)²², Trybunał odmówił zatem rozszerzenia zakresu stosowania tej dyrektywy poza zakres objęty tą konwencją, aby uszanować wyraźny zamiar prawodawcy Unii zharmonizowania w ramach Unii wdrażanie statusu uchodźcy w rozumieniu rzeczzonej konwencji²³.

56. Tymczasem, jak wskazałem, art. 1 lit. A konwencji genewskiej nie zawiera w ramach definicji „uchodźcy” żadnego odniesienia do „płci”, ani nie przewiduje, że „przemoc wobec kobiet ze względu na płeć” może stanowić sama w sobie podstawę do udzielenia ochrony międzynarodowej. W wytycznych dotyczących prześladowania związanego z płcią UNHCR uznał, iż nie ma potrzeby wprowadzania do definicji „uchodźcy” zawartej w art. 1 tej konwencji dodatkowej podstawy, ponieważ państwa będące stronami przyznały, że płeć może wpływać na rodzaj prześladowania lub doznanej krzywdy, a także na przyczyny doznanego traktowania, lub je determinować²⁴. W ramach dyrektywy 2011/95 płeć wnioskodawcy jest zatem brana pod uwagę przy ocenie charakteru aktów prześladowania, na które wnioskodawca jest narażony lub na które może być narażony w swoim państwie pochodzenia [art. 9 ust. 2 lit. f) tej dyrektywy]²⁵ oraz przy badaniu podstaw prześladowania, w szczególności w ramach określenia przynależności wnioskodawcy do szczególnej grupy społecznej [art. 10 ust. 1 lit. d) akapit drugi in fine rzeczzonej dyrektywy].

57. Prawdą jest, że dyrektywa 2011/95 nie definiuje pojęcia „płci”. Można jednak odwołać się do dokumentów wydanych przez UNHCR, które zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału nabierają szczególnego znaczenia w świetle roli powierzonych UNHCR przez konwencję genewską²⁶. I tak w wytycznych dotyczących prześladowań związanych z płcią UNHCR wskazuje, że „[p]łeć społeczno-kulturowa odnosi się do relacji między kobietami i mężczyznami opartych na społecznie lub kulturowo zdefiniowanych lub skonstruowanych tożsamościach, statusach, rolach

²¹ Zobacz motywy 23 i 24 dyrektywy 2011/95. Zobacz również wyroki: z dnia 14 maja 2019 r., M i in. (Cofnięcie statusu uchodźcy) (C-391/16, C-77/17 i C-78/17, EU:C:2019:403, pkt 81, 83 i przytoczone tam orzecznictwo); z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl) (C-238/19, EU:C:2020:945, pkt 19).

²² C-238/19, EU:C:2020:945.

²³ Punkt 49 tego wyroku. Zobacz również wyrok z dnia 24 kwietnia 2018 r., MP (Ochrona uzupełniająca osoby, która była ofiarą tortur) (C-353/16, EU:C:2018:276, pkt 54–56), w którym Trybunał odróżnił mechanizmy wprowadzone przez dyrektywę Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych standardów dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub osób, które, z innych powodów, potrzebują ochrony międzynarodowej, oraz zakresu przyznanej ochrony (Dz.U. 2004, L 304, s. 12) od mechanizmów ustanowionych przez Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętej w Nowym Jorku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1984 r. [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 1465, s. 85, nr 24841 (1987)].

²⁴ Punkt 6 tych wytycznych. UNHCR zauważa w pkt 5 rzeczonych wytycznych, że „[w ujęciu historycznym] definicja uchodźcy była interpretowana w ramach doświadczeń mężczyzn, co oznaczało, że wiele wniosków kobiet i osób homoseksualnych nie zostało uwzględnionych. Jednakże w ciągu ostatniej dekady analiza i zrozumienie kwestii płci i płci społeczno-kulturowej w kontekście uchodźstwa znacznie się rozwinęły w orzecznictwie, w ogólnej praktyce państwowej i w tekstach akademickich. Zmiany te opierały się na ewolucji prawa międzynarodowego dotyczącego praw człowieka i standardów [...] oraz były równoległe do tej ewolucji, a także na powiązanych gałęziach prawa międzynarodowego, w tym orzecznictwa Międzynarodowych Trybunałów Karnych dla byłej Jugosławii i Rwandy oraz Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego (rzymskiego statutu)”.

²⁵ Jak wynika z brzmienia motywu 30 dyrektywy 2011/95, aspekty związane z pojęciem „płci [społeczno-kulturowej]” zostały wprowadzone przy okazji przekształcenia dyrektywy 2004/83, zastępując pojęcie „płci”, które było wcześniej używane.

²⁶ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 23 maja 2019 r., Bilali (C-720/17, EU:C:2019:448, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo); a także motyw 22 dyrektywy 2011/95.

i obowiązkach, które są przypisane mężczyznom i kobietom, podczas gdy »płeć« jest uwarunkowana biologicznie. Płeć społeczno-kulturowa nie jest zatem ani statyczna, ani wrodzona, ale z czasem nabiera społecznie i kulturowo skonstruowanego znaczenia²⁷.

58. Ponadto, choć art. 9 ust. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 nie określa zakresu „czynów wymierzonych w osoby określonej płci”, przydatne może być odwołanie się w tym celu do innego instrumentu prawa wtórnego, a mianowicie do dyrektywy 2012/29/UE²⁸. Otóż motyw 17 owej dyrektywy definiuje pojęcie „przemocy na tle płciowym” jako obejmujące „[p]rzemoc, która jest skierowana przeciwko osobie ze względu na jej płeć, tożsamość płciową lub ekspresję płciową lub której ofiarami stają się w przeważającej mierze osoby danej płci [...]. Może ona powodować krzywdę o charakterze fizycznym, seksualnym, emocjonalnym lub psychologicznym lub szkodę o charakterze ekonomicznym. Przemoc na tle płciowym jest rozumiana jako forma dyskryminacji oraz pogwałcenie podstawowych wolności ofiary i obejmuje przemoc w bliskich związkach, przemoc seksualną (w tym gwałt, napaść na tle seksualnym i molestowanie seksualne), handel ludźmi i niewolnictwo oraz różne formy krzywdzących praktyk, takie jak przymusowe małżeństwa, okaleczanie żeńskich narządów płciowych i tak zwane przestępstwa popełniane »w imię honoru«. Kobiety będące ofiarami przemocy na tle płciowym oraz ich dzieci często wymagają szczególnego wsparcia i szczególnej ochrony ze względu na występujące w przypadku takiej przemocy wysokie ryzyko wtórnej oraz ponownej wiktymizacji, zastraszania i odwetu”.

59. W drugiej kolejności, w odniesieniu do terminów stosowanych w konwencji stambulskiej i CEDAW, bezsporne jest, że Unia nie ratyfikowała CEDAW oraz że, choć podpisała konwencję stambulską w dniu 13 czerwca 2017 r., to jeszcze do niej nie przystąpiła²⁹. Konwencja ta nie została zresztą ratyfikowana przez wszystkie państwa członkowskie³⁰. W oczekiwaniu na takie przystąpienie czy ratyfikację konwencja stambulska stanowi przede wszystkim konwencję wielodyscyplinarną, której celem jest zapewnienie – w sposób całościowy i na podstawie zintegrowanego podejścia obejmującego wszystkie podmioty w społeczeństwie – zapobiegania przemocy wobec kobiet³¹, ochrony i wsparcia dla ofiar oraz ścigania osób dopuszczających się przemocy.

60. Należy stwierdzić, że w obecnym stanie ani konwencja stambulska, ani CEDAW nie stanowią „odpowiednich traktatów”, w świetle których należy interpretować dyrektywę 2011/95, w rozumieniu art. 78 ust. 1 TFUE.

61. W trzeciej kolejności, w odniesieniu do motywu 17 dyrektywy 2011/95, na którym opiera się sąd odsyłający, nie wydaje mi się on być istotny do celów wykładni znaczenia i zakresu w prawie Unii pojęcia „przemocy wobec kobiet ze względu na płeć”.

²⁷ Punkt 3 tych wytycznych.

²⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.U. 2012, L 315, s. 57).

²⁹ Zobacz w tym względzie opinia 1/19 Trybunału (Konwencja stambulska) z dnia 6 października 2021 r. (EU:C:2021:832). Kolejny krok, a mianowicie formalne przystąpienie Unii do konwencji stambulskiej, wymaga przyjęcia decyzji Rady Unii Europejskiej po zatwierdzeniu przez Parlament Europejski. Sfinalizowanie przystąpienia Unii do tej konwencji jest priorytetem w strategii Unii na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025: zob. komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, zatytułowany „Unia równości: strategia na rzecz równouprawnienia płci na lata 2020–2025” [COM(2020) 152 final] (s. 4).

³⁰ Na chwilę obecną wszystkie państwa członkowskie podpisały konwencję stambulską, a 21 z nich ją ratyfikowało (zob. przypis 6 niniejszej opinii), chociaż Rzeczpospolita Polska ogłosiła w dniu 25 lipca 2020 r. zamiar wycofania się z tej konwencji, co zostało potępione przez Unię i Radę Europy (zob. Agence Europe, *Bulletin Quotidien Europe*, nr 12536, 28 lipca 2020 r., s. 7, 8).

³¹ Przykładowo art. 12 ust. 1 konwencji stambulskiej wzywa państwa będące stronami do podjęcia „działań niezbędnych, by promować zmianę społecznych i kulturowych wzorców zachowań kobiet i mężczyzn w celu wykorzenienia uprzedzeń, zwyczajów, tradycji oraz innych praktyk opartych na idei niższości kobiet lub na stereotypowych rolach kobiet mężczyzn”.

62. Rzeczony motyw stanowi, że „[w] odniesieniu do traktowania osób objętych zakresem stosowania [tej] dyrektywy państwa członkowskie są związane zobowiązaniami wynikającymi z aktów prawa międzynarodowego, których są stronami, w tym w szczególności aktów zakazujących dyskryminacji”. Jednakże, odwołując się do „traktowania osób objętych zakresem zastosowania [tej dyrektywy]”, prawodawca Unii nie odniósł się do procedur rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, czyli do kryteriów wymaganych do udzielenia takiej ochrony, a raczej do praw i korzyści, z których korzystają osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową lub osoby korzystające z tej ochrony na terytorium państwa członkowskiego, w którym złożyły wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej i, w stosownych przypadkach, uzyskały ochronę międzynarodową. Motyw 17 dyrektywy 2011/95 znajduje bowiem wyraz w rozdziale VII tej dyrektywy dotyczącym „[z]akresu ochrony międzynarodowej”. Przykładowo prawodawca ów przewidział wymóg, zgodnie z którym państwa członkowskie zapewniają równe traktowanie beneficjentów ochrony międzynarodowej i własnych obywateli w odniesieniu do dostępu do procedur uznawania kwalifikacji (art. 28 ust. 1), czy też dostępu do opieki zdrowotnej (art. 30). To w tym kontekście państwa członkowskie są zobowiązane do przestrzegania zobowiązań wynikających z instrumentów międzynarodowych, których są stronami, takich jak CEDAW czy konwencja stambulska.

63. Z całości tych elementów wynika, iż art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że warunki udzielenia statusu uchodźcy osobie, która obawia się, że w przypadku powrotu do jej państwa pochodzenia stanie się ofiarą przemocy ze względu na płeć, należy zbadać w świetle przepisów przewidzianych w tym celu przez ową dyrektywę, które to przepisy należy interpretować w świetle ogólnej systematyki i celu tej dyrektywy, z poszanowaniem konwencji genewskiej zgodnie z art. 78 ust. 1 TFUE, a nie w oparciu o definicje znajdujące się w CEDAW czy w konwencji stambulskiej, które nie są „odpowiednimi traktatami” w rozumieniu tego artykułu.

64. Niemniej zgodnie z motywem 16 dyrektywy 2011/95 wykładni tej należy dokonać również z poszanowaniem praw uznanych w karcie³².

2. W przedmiocie pytań prejudycjalnych drugiego i trzeciego odnoszących się do oceny dotyczącej przynależności obywatelki państwa trzeciego do „szczególnej grupy społecznej” [art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95]

65. Poprzez pytania prejudycjalne drugie i trzecie sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o określenie okoliczności, w których obywatelkę państwa trzeciego, która twierdzi, że może stać się ofiarą zbrodni honorowej lub przymusowego małżeństwa oraz może zostać narażona na przemoc domową, jeżeli zostanie odesłana do jej państwa pochodzenia, można uznać za należącą do „szczególnej grupy społecznej” w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95.

66. W pierwszej kolejności sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie, czy płeć biologiczna wnioskodawczynie może sama w sobie decydować o jej przynależności do szczególnej grupy społecznej w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. d) tej dyrektywy.

³² Zobacz wyrok z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl) (C-238/19, EU:C:2020:945, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo).

67. Artykuł 10 ust. 1 lit. d) rzeczony dyrektywy przewiduje, że w celu ustalenia przynależności wnioskodawcy do „szczególnej grupy społecznej” muszą zostać spełnione dwie przesłanki. Te dwie przesłanki są kumulatywne³³.

68. Po pierwsze, członkowie grupy muszą mieć wspólną nieusuwalną cechę wrodzoną lub przeszłość, lub charakteryzować się jakimś wspólnym rysem lub przekonaniem na tyle istotnym z punktu widzenia tożsamości lub sumienia, że nie należy nikogo zmuszać do wyrzeczenia się go. W tym względzie art. 10 ust. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy 2011/95 określa, że w zależności od sytuacji w państwie pochodzenia aspekty związane z płcią, w tym tożsamość płciową, należy wziąć pod uwagę w celu określenia przynależności do szczególnej grupy społecznej lub zidentyfikowania cechy charakteryzującej taką grupę³⁴.

69. Po drugie, grupa ta musi mieć w danym państwie trzecim swoją własną tożsamość, ponieważ jest postrzegana przez otaczające ją społeczeństwo jako odmienna.

70. Ponadto z art. 10 ust. 2 dyrektywy 2011/95 wynika, że podczas oceniania przez państwa członkowskie, czy obawa wnioskodawcy przed prześladowaniem jest uzasadniona, nie ma znaczenia, czy ów wnioskodawca rzeczywiście posiada cechę przynależności do szczególnej grupy społecznej, która jest powodem prześladowania, jeżeli tylko taka cecha jest mu przypisywana przez podmiot dopuszczający się prześladowania³⁵.

71. W odniesieniu do pierwszej ze wskazanych przesłanek bezsporne jest, że płeć wnioskodawczyni może być postrzegana jako cecha wrodzona – a mianowicie płeć biologiczna – która jest „nieusuwalna” w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95. W tym względzie zwracam uwagę, że pierwotny wniosek Komisji dotyczący dyrektywy 2004/83 wyraźnie odsyłał do „ważnych cech” grupy takich „jak orientacja seksualna, wiek i płeć”³⁶, a Trybunał orzekł ponadto w wyroku z dnia 7 listopada 2013 r., X i in.³⁷, że „bezsporne jest, że orientacja seksualna stanowi cechę tak ważną dla tożsamości danej osoby, iż osoby tej nie można zmuszać do odstąpienia od owej cechy”³⁸.

72. W odniesieniu do drugiej przesłanki wymaga ona, by w państwie pochodzenia grupa społeczna, której członkowie mają taką samą płeć, posiadała odrębną tożsamość z tego względu, że jest postrzegana przez otaczające ją społeczeństwo jako odmienne grono. Według UNHCR

³³ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 4 października 2018 r., Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, pkt 89 i przytoczone tam orzecznictwo).

³⁴ Zobacz również motyw 30 dyrektywy 2011/95.

³⁵ Z orzecznictwa Trybunału wynika, iż art. 10 ust. 1 dyrektywy 2011/95 należy interpretować w związku z ust. 2 tego artykułu. W wyroku z dnia 4 października 2018 r., Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, pkt 86), Trybunał orzekł, iż „niezależnie od kwestii, czy uczestnictwo obywatela Azerbejdżanu we wniesieniu skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko rzeczonemu państwu w celu stwierdzenia naruszenia przez władze tego państwa podstawowych wolności stanowi wyraz »poglądów politycznych« tego obywatela, istotne jest zbadanie w ramach oceny powodów prześladowania podniesionych w złożonym przez niego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, czy istnieją uzasadnione powody do obaw, że jego uczestnictwo we wniesieniu skargi jest postrzegane przez wspomniane władze jako akt stanowiący działalność opozycyjną, wobec którego mogłyby one rozważyć zastosowanie represji”.

³⁶ Zobacz art. 12 lit. d) wniosku dotyczącego dyrektywy Rady w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osób, które z innych względów potrzebują ochrony międzynarodowej, oraz zawartości przyznawanej ochrony [COM(2001) 510 wersja ostateczna].

³⁷ Od C-199/12 do C-201/12, EU:C:2013:720.

³⁸ Punkt 46 tego wyroku. W tym punkcie Trybunał dodał, iż „[t]aka wykładnia znajduje potwierdzenie w art. 10 ust. 1 lit. d) akapit drugi dyrektywy [2004/83], z którego wynika, że w zależności od warunków panujących w państwie pochodzenia szczególna grupa społeczna może stanowić grupę opartą na wspólnych cechach związanych z orientacją seksualną”.

grupa musi być widoczna³⁹. Postrzeganie to różni się nie tylko w zależności od państwa, społeczności etnicznej lub religijnej czy kontekstu politycznego, ale także w zależności od zachowania danej osoby⁴⁰. Płeć społeczno-kulturowa jest jednak pojęciem socjologicznym, które służy do uwzględnienia, poza płcią biologiczną, wartości i wyobrażeń z nią związanych. Płeć społeczno-kulturowa jest więc pojęciem, które ma podkreślić fakt, że relacje między kobietami i mężczyznami w danym społeczeństwie, jak również nierówności, które mogą z nich wynikać ze względu na przypisane role męskie i żeńskie oparte na różnicach biologicznych, są nabyte i skonstruowane przez społeczeństwa, i dlatego mogą ewoluować w różny sposób w czasie i w zależności od społeczeństw oraz społeczności⁴¹. W tym kontekście sądzę, iż kobiety, tylko z tego powodu, że są kobietami, stanowią przykład grupy społecznej określonej przez wrodzone i niezmiennie cechy, które mogą być różnie postrzegane przez społeczeństwo, w zależności od państwa pochodzenia, ze względu na normy społeczne, prawne lub religijne tego państwa lub zwyczaje społeczności, do której należą⁴². Fakt, że ta grupa społeczna składa się z kobiet w danym społeczeństwie (a nie z „kobiet” w ogólności)⁴³, nie wydaje mi się sam w sobie stanowić przeszkody do uznania odrębnej tożsamości tej grupy wyłącznie ze względu na jej liczebność. W zakresie bowiem, w jakim pojęcie „odrębnej tożsamości” grupy jest odmiennie postrzegane przez otaczające społeczeństwo, nie można go interpretować jako wymagającego dokonania oceny ilościowej⁴⁴.

73. W świetle tych elementów sądzę, że właściwy organ krajowy może, po dokonaniu oceny faktów i okoliczności zgodnie z art. 4 ust. 3 lit. a)–c) dyrektywy 2011/95, uznać, że wnioskodawczyni należy, ze względu na jej płeć, do „szczególnej grupy społecznej” w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. d) tej dyrektywy.

74. W drugiej kolejności sąd odsyłający zwraca się do Trybunału o wyjaśnienie, czy akty prześladowania, takie jak te, o których mowa w motywie 30 dyrektywy 2011/95, na które wnioskodawczyni może być narażona w swoim państwie pochodzenia, mogą być brane pod uwagę przy określaniu odrębnej tożsamości danej grupy w tym państwie, czy też chodzi wyłącznie o akty wymienione w art. 9 ust. 2 lit. a) i f) tej dyrektywy.

75. Motyw 30 rzeczony dyrektywy wskazuje, że „[d]efiniując szczególną grupę społeczną, należy zwrócić należytą uwagę na aspekty związane z płcią wnioskodawcy, jeżeli mają one związek z uzasadnioną obawą wnioskodawcy przed prześladowaniem, w tym na tożsamość płciową

³⁹ Zobacz wytyczne dotyczące ochrony międzynarodowej nr 2: „Przynależność do szczególnej grupy społecznej” w ramach art. 1 lit. A pkt 2 konwencji z 1951 r. lub jej Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r. (zwane dalej „wytycznymi dotyczącymi przynależności do szczególnej grupy społecznej”), z dnia 8 lipca 2008 r., (pkt 2, 14). Nie oznacza to jednak, jak wskazuje Komisja w swoich uwagach, że wszystkie osoby, które obawiają się, że będą narażone na prześladowania w swoim państwie pochodzenia, można uznać za należące do szczególnej grupy społecznej w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95, ponieważ wykładnia taka pozbawiłaby inne powody, o których mowa w art. 10 ust. 1 tej dyrektywy, jakiegokolwiek skuteczności (effet utile). Taki pogląd wyraża również UNHCR, który w swoich wytycznych dotyczących przynależności do szczególnej grupy społecznej uważa, że grupa społeczna musi być możliwa do zidentyfikowania niezależnie od prześladowań, niemniej jednak akt prześladowania danej grupy może być istotnym elementem przy określaniu widoczności tej grupy w danym społeczeństwie (pkt 2, 14).

⁴⁰ W wytycznych dotyczących przynależności do szczególnej grupy społecznej UNHCR podkreśla, że przynależność do szczególnej grupy społecznej należy rozumieć w sensie ewolucyjnym, otwartym na różnorodność i zmienny charakter grup w różnych społeczeństwach, a także na ewolucję międzynarodowych norm praw człowieka (pkt 3).

⁴¹ Sprawozdanie wyjaśniające do konwencji stambulskiej wskazuje, że „pojęcie »płci«, oparte na dwóch płciach, męskiej i żeńskiej, wyjaśnia, że istnieją również społecznie skonstruowane role, zachowania, działania i atrybuty uznawane przez dane społeczeństwo za odpowiednie dla kobiet i mężczyzn” (pkt 43).

⁴² Warto zauważyć, iż art. 12 lit. d) przytoczonego w przypisie 36 niniejszej opinii wniosku Komisji wyraźnie wskazywał, że pojęcie „grupy społecznej” obejmuje „również grupy osób uznanych za »gorsze« w świetle prawa”. Zobacz również wytyczne dotyczące prześladowania związanego z płcią (pkt 30).

⁴³ Zobacz wytyczne dotyczące prześladowania związanego z płcią (pkt 31).

⁴⁴ Jak zauważa UNHCR w wytycznych dotyczących prześladowania związanego z płcią, przyjęcie wykładni konwencji genewskiej uwzględniającej płeć nie oznacza, że wszystkie kobiety automatycznie mają prawo do statusu uchodźcy (pkt 4).

i orientację seksualną, które to aspekty mogą być powiązane z określoną tradycją prawną i zwyczajami, prowadzącymi na przykład do okaleczania narządów płciowych, przymusowej sterylizacji czy przymusowej aborcji”.

76. Ów motyw 30 dostarcza wyjaśnień umożliwiających lepsze zdefiniowanie powodu prześladowania, jakim jest przynależność do „szczególnej grupy społecznej”. Motyw ten wymienia pewną liczbę aktów prześladowania, które można wytypować w celu zdefiniowania takiej grupy. Otóż to charakter aktów prześladowania, które odnoszą się do określonych ofiar, pozwala na scharakteryzowanie „odrębnej tożsamości” grupy społecznej. Wskazane w rzeczonym motywie 30 akty nie stanowią jedynie aktów prześladowania, które uzupełniają tym samym niewyczerpujący wykaz zawarty w art. 9 ust. 2 dyrektywy 2011/95, ale pozwalają także na identyfikację „szczególnej grupy społecznej”. Z motywu 30 owej dyrektywy wynika zatem wyraźnie, że charakter aktów, w odniesieniu do których kobieta obawia się, że będzie na nie narażona w swoim państwie pochodzenia ze względu na płeć, może być istotnym elementem do celów ustalenia przynależności do szczególnej grupy społecznej, a w szczególności „odrębnej tożsamości” tej grupy w państwie pochodzenia. O ile, jak już wspomniałem⁴⁵, akt prześladowania wobec danej grupy może być istotnym elementem dla ustalenia widoczności tej grupy w danym społeczeństwie⁴⁶, o tyle nie oznacza to jednak, że każdą osobę, która obawia się, że będzie narażona na akty prześladowania w jej państwie pochodzenia, można by uznać za przynależącą do szczególnej grupy społecznej. Dlatego też w tym motywie prawodawca Unii ustanowił, moim zdaniem, szereg ograniczeń. Przede wszystkim odnosi się on do aktów, które są szczególnie reprezentatywne dla przemocy ze względu na płeć, w tym sensie, że są skierowane przeciwko osobie ze względu na jej płeć lub tożsamość, lub że nieproporcjonalnie dotyczą osoby określonej płci. Następnie wskazuje on na akty, które pociągają za sobą poważne naruszenie praw podstawowych tej osoby. Wreszcie odnosi się on do aktów, które są powszechnie i wielokrotnie dokonywane i których powaga jest uznawana przez prawo lub zwyczaj. Wynika z tego, że zgodnie z rzeczonym motywem dziewczynkę lub nastolatkę można uznać za przynależące do widocznej lub dającej się zidentyfikować grupy w społeczeństwie, ponieważ w przypadku powrotu do ich państwa pochodzenia byłyby one narażone na praktyki tradycyjne lub zwyczajowe takie jak ekscyzja⁴⁷.

77. Ponadto, poprzez użycie wyrażenia „na przykład” prawodawca Unii wyraził wolę, aby nie ograniczać uwzględniania aktów przemocy ze względu na płeć do okaleczenia narządów płciowych, przymusowej sterylizacji lub przymusowej aborcji. W konsekwencji, moim zdaniem, nic nie stoi na przeszkodzie, aby właściwy organ krajowy uznał dziewczynkę, nastolatkę lub kobietę za przynależące do szczególnej grupy społecznej na tej podstawie, że w przypadku powrotu do ich państwa pochodzenia mogłyby one zostać zmuszone do małżeństwa, a aktowi temu towarzyszyłoby moralne i fizyczne znęcanie się, skutkujące „godnymi potępienia

⁴⁵ Zobacz przypis 39 niniejszej opinii.

⁴⁶ Zobacz wytyczne dotyczące przynależności do szczególnej grupy społecznej (pkt 2, 14).

⁴⁷ Zobacz na przykład w orzecznictwie francuskim M. Denis-Linton, F. Malvasio, *Trente ans de jurisprudence de la Cour nationale du droit d'asile et du Conseil d'État sur l'asile, Principales décisions de 1982 au 31 décembre 2011* [Trzydzieści lat orzecznictwa krajowego sądu ds. prawa azylowego i rady stanu w sprawach azylowych. Najważniejsze orzeczenia od 1982 r. do 31 grudnia 2011 r.], marzec 2012 r. Zobacz również wyrok Conseil d'État (rady stanu, Francja) z dnia 21 grudnia 2012 r., A... B... (nr 332491); a także wyrok Cour nationale du droit d'asile (CNDA) (krajowego sądu ds. prawa azylowego, Francja) z dnia 25 marca 2021 r., S. (nr 20006893 i 20006894 C), w którym CNDA przyznała status uchodźcy dziewczynce będącej obywatelką Senegalu, należącej do grupy etnicznej Soninke, urodzonej we Francji, ponieważ częstotliwość występowania praktyki ekscyzji jest nadal bardzo wysoka w tej grupie etnicznej.

naruszeniami podstawowych praw osobistych, przede wszystkim praw kobiet”, przyjmując sformułowanie zastosowane przez rzecznika generalnego P. Mengozziego⁴⁸. I to tym bardziej że przymusowe małżeństwa prowadzą do gwałtów i innych form przemocy seksualnej.

78. Jeśli chodzi o przemoc domową, wyciągnąłbym ten sam wniosek, ponieważ przemoc domowa może przejawiać się aktami wyjątkowej siły i powtarzającej się przemocy, które mogą prowadzić do poważnego naruszenia praw podstawowych danej osoby⁴⁹. Nie widzę zatem powodu sprzeciwiającemu się temu, aby właściwy organ krajowy uznał, po dokonaniu oceny faktów i okoliczności każdego przypadku, że kobieta, która byłaby zmuszona do powrotu do państwa pochodzenia, przynależy do grupy posiadającej odrębną tożsamość w tym państwie na tej podstawie, iż z uwagi na jej powrót byłaby ona narażona w owym państwie na akty ciężkiej przemocy domowej (pobicia, gwałt i inne nadużycia seksualne itp.), stanowiące tradycyjne praktyki w niektórych społecznościach. W ramach tej indywidualnej oceny wnioskodawczyni powinna oczywiście dostarczyć wszystkie szczegółowe informacje, w szczególności w zakresie aspektów rodzinnych, geograficznych i socjologicznych dotyczących ryzyka, na które jest osobiście narażona. Właściwy organ krajowy powinien uwzględnić nie tylko jej osobowość, wiek, poziom edukacji, pochodzenie, historię i status społeczny, ale także ogólne informacje o państwie pochodzenia, a w szczególności obowiązujące normy społeczne lub zwyczajowe, które dominują w tym państwie, regionie, grupie lub grupie etnicznej, jak również stan obowiązującego ustawodawstwa i jego wdrożenie.

79. Wreszcie sądzę, iż brzmienie motywu 30 dyrektywy 2011/95 pozwala również na uwzględnienie szczególnych zagrożeń, na które narażone są kobiety niepodporządkowujące się normom społecznym ich państwa pochodzenia lub próbujące się im przeciwstawić. Chociaż nie istnieje wyczerpująca lista różnych grup społecznych, które właściwe organy krajowe były w stanie zidentyfikować na tej podstawie, przegląd orzecznictwa krajowego i sprawozdania informacyjne o państwach pochodzenia opublikowane przez Agencję Unii Europejskiej ds. Azylu (AUEA)⁵⁰ pozwalają na zidentyfikowanie niektórych z nich. I tak, w państwach i społeczeństwach w których ekscyzja jest normą społeczną, dziewczynki i nastolatki, które unikają tej praktyki, są uważane za możliwe do zidentyfikowania oraz za stanowiące część grupy o odrębnej tożsamości⁵¹, ponieważ są narażone na upokorzenie, wykluczenie i represje w przypadku

⁴⁸ Opinia w sprawie Noorzia (C-338/13, EU:C:2014:288, pkt 3). W opinii tej rzecznik generalny P. Mengozzi dodaje, że w wymuszonych małżeństwach przynajmniej jedno z dwojga małżonków wstępuje w związek małżeński bez swobodnie wyrażonej, pełnej zgody i „osoba ta, a zwłaszcza kobieta podlega[ła] formom fizycznego lub psychicznego przymusu, takim jak na przykład groźby czy inne formy przemocy emocjonalnej, czy też, w poważniejszych sytuacjach, przemocy fizycznej” (pkt 2). Zobacz również opinia rzecznika generalnego M. Szpunara w sprawie Belgische Staat (Małoletni uchodźca pozostający w związku małżeńskim) (C-230/21, EU:C:2022:477, pkt 2).

⁴⁹ Zobacz w odniesieniu do pojęcia „przemocy domowej” art. 3 lit. b) konwencji stambulskiej. Jak wskazano w sprawozdaniu wyjaśniającym do tej konwencji, przemoc domowa zbiega się głównie z dwoma rodzajami przemocy: przemoc między partnerami, niezależnie od tego, czy związek trwa, czy został zakończony, oraz przemoc międzypokoleniowa, zwłaszcza między rodzicami i dziećmi.

⁵⁰ Dawniej Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO). W celu umożliwienia właściwym organom krajowym codziennego spełniania wymogów ustanowionych w art. 4 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2011/95 oraz osiągnięcia harmonizacji procedur rozpatrywania wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej w państwach członkowskich, AUEA powierzono zadanie sporządzania sprawozdań informacyjnych zawierających analizę, w podziale na tematy, sytuacji w państwie lub regionie pochodzenia osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową. Sprawozdania te są sporządzane na podstawie zgromadzonych „istotnych, wiarygodnych, obiektywnych, rzetelnych i aktualnych informacji” na temat państw trzecich, z wykorzystaniem wszelkich istotnych źródeł informacji, w tym od organizacji międzynarodowych, w szczególności UNHCR i innych odpowiednich organizacji, w tym członków instytucji, organów, urzędów i agencji Unii oraz Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych (ESDZ) [zob. art. 9 ust. 1 i art. 9 ust. 2 lit. a) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2303 z dnia 15 grudnia 2021 r. ustanawiającego Agencję Unii Europejskiej ds. Azylu i uchylającego rozporządzenie (UE) nr 439/2010 (Dz.U. 2021, L 468, s. 1)].

⁵¹ Zobacz przykładowo w orzecznictwie francuskim wyrok Commission des recours des réfugiés (CRR, obecnie, od dnia 1 stycznia 2009 r., CNDA) (komisji odwoławczej ds. uchodźców, Francja) z dnia 16 czerwca 2005 r., S. (nr 492440), w przedmiocie obywatelki Mali, która w dzieciństwie została poddana praktyce ekscyzji i która odmówiła poddaniu się nowej, całkowitej ekscyzji, której zażądał jej przyszły mąż, a w wyniku czego była naciśkana i zastraszana przez rodzinę i lokalne władze zwyczajowe. CRR uznał, że obawy przed prześladowaniem z powodu przynależności tej obywatelki do grupy społecznej kobiet, które chcą uniknąć okaleczenia żeńskich narządów płciowych, były uzasadnione, ponieważ nie miała ona żadnej ochrony ze strony władz.

powrotu do ich państwa pochodzenia⁵². Podobnie kobiety odmawiające zawarcia przymusowych małżeństw, w populacji, w której taka praktyka jest tak powszechna, że stanowi normę społeczną⁵³, zostały uznane za należące do grupy o odrębnej tożsamości w rozumieniu dyrektywy 2011/95⁵⁴, ponieważ narażają się na pełne wyrzutów spojrzenie społeczności, do której należą, oraz na akty przemocy, które mogą zagrozić ich integralności fizycznej⁵⁵.

80. UNHCR uważa podobnie, że afgańskie kobiety powracające z uchodźstwa w Europie, gdzie mogły przyjąć zachodnie normy i wartości, sprzeczne z rolami przypisywanymi im przez społeczeństwo, tradycję, a nawet system prawny ich państwa pochodzenia, mogą zostać uznane za przynależące do szczególnej grupy społecznej⁵⁶. Sprawozdanie informacyjne AUEA na temat Afganistanu (2023) wyraźnie zatem stwierdza, że afgańska kobieta lub afgańska dziewczyna, która prowadziła zachodni styl życia, ze względu na swoje zachowanie, relacje emocjonalne, wygląd, działania, opinie, zawód lub pobyt za granicą, może zostać uznana za osobę przekraczającą ustalone normy społeczne i religijne oraz może być narażona na przemoc domową, kary cielesne i inne formy karania, od izolacji lub napiętnowania po zabójstwa honorowe dla osób oskarżonych o przynoszenie wstydu ich rodzinie, społeczności lub plemieniu⁵⁷.

81. Ta bardzo konkretna kwestia jest obecnie rozpatrywana przez Trybunał w ramach wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Osoby identyfikujące się z wartościami Unii) (C-646/21) dotyczącej sytuacji irackich młodych kobiet po tym, jak wycofano zasadniczo identyczny wniosek w sprawie Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (C-456/21), który dotyczył z kolei afgańskich młodych kobiet⁵⁸.

82. W świetle tych rozważań uważam, iż art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że obywatelkę państwa trzeciego można uznać za przynależącą do „szczególnej grupy społecznej” ze względu na jej płeć, gdy na podstawie oceny faktów i okoliczności zostanie stwierdzone, że poza samą przynależnością płciową, czyli jej tożsamością i jej statusem kobiety, posiada ona odrębną tożsamość w swoim państwie pochodzenia, ponieważ jest ona odmiennie postrzegana przez otaczające społeczeństwo ze względu na normy społeczne,

⁵² AUEA, *Report on Female Genital Mutilation/Cutting in Ethiopia*, z dnia 12 maja 2022 r., w szczególności pkt 4.2: „Consequences for refusing to undergo FGM”, s. 32. Zobacz również AUEA, biuletyn informacyjny zatytułowany „Protecting women and girls in the asylum procedure”, grudzień 2021, w szczególności s. 2; a także A. Middelburg, A. Balta, „Female Genital Mutilation/Cutting as a ground for asylum in Europe”, *International Journal of Refugee Law*, vol. 28, No 3, Oxford, Oxford University Press, 2016, s. 416–452.

⁵³ Zobacz przykładowo wyrok CNDA z dnia 29 marca 2021 r., T. (nr 20024823 C+), który uznaje status uchodźcy obywatelki Wyrbrzeża Kości Słoniowej ze względu na uniknięcie przez nią przymusowego małżeństwa, czemu towarzyszyła, co więcej, groźba okaleczenia narządów płciowych.

⁵⁴ Zobacz w tym względzie w orzecznictwie francuskim wyrok CRR z dnia 15 października 2004 r., NN. (nr 444000).

⁵⁵ W tym kontekście, w wytycznych dotyczących ochrony międzynarodowej nr 9: Wnioski o nadanie statusu uchodźcy ze względu na orientację seksualną lub tożsamość płciową, w kontekście art. 1 lit. A pkt 2 konwencji z 1951 r. lub jej Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r., z dnia 23 października 2012 r., UNHCR uznał, że „jeżeli brak akceptacji ze strony rodziny lub społeczności przejawiałby się w groźbach użycia poważnej przemocy fizycznej lub wręcz zabójstwa przez członków rodziny lub społeczności w imię »honoru«, to byłoby to wyraźnie uznane za prześladowanie” (pkt 23).

⁵⁶ Zobacz dokument UNHCR zatytułowany „Submission by the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees in case numbers 201701423/1/V2, 201704575/1/V2 and 201700575/1/V2 before the Council of State” (pkt 16).

⁵⁷ Country Guidance: Afghanistan, styczeń 2023 r. W pkt 3.12 sprawozdanie to odnosi się w szczególności do przestępstwa moralnego „zina”, które obejmuje wszystkie zachowania sprzeczne z szariatem, takie jak niedozwolone stosunki seksualne, przedmałżeńskie stosunki seksualne, zdrada małżeńska, podlegające karze śmierci lub aktom przemocy popełnianym w imię honoru, w tym zbrodni honorowej, stosowanym w szczególności wobec kobiet (s. 74).

⁵⁸ Zobacz postanowienie prezesa Trybunału z dnia 26 października 2021 r., Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (C-456/21, niepublikowane, EU:C:2021:901). W sprawie C-646/21 podniesiono w szczególności kwestię, czy wartości i zasady życiowe, które młoda kobieta przyswoiła sobie podczas długotrwałego pobytu na terytorium państwa członkowskiego i w ważnym okresie jej życia, w którym kształtowała się jej tożsamość, a także postawa, którą przyjęła podczas tego pobytu, mogą być uznane za elementy stanowiące „wspólną nieusuwalną [...] przeszłość” w rozumieniu art. 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95 lub „rys [...] na tle istotny z punktu widzenia tożsamości lub sumienia, że nie należy nikogo zmuszać do wyrzeczenia się go” w rozumieniu tego artykułu.

prawne lub religijne, czy też obrzędy lub zwyczaje panujące w jej państwie lub społeczności, do której należy. W ramach tej oceny charakter aktów, w odniesieniu do których obywatelka ta ma obawy, że będzie na nie narażona, jeżeli zostanie odesłana do swojego państwa pochodzenia, jest istotnym elementem, który właściwy organ krajowy powinien uwzględnić.

3. W przedmiocie czwartego pytania prejudycjalnego dotyczącego ustalenia związku przyczynowego między podstawą prześladowania a brakiem ochrony przed aktem prześladowania (art. 9 ust. 3 dyrektywy 2011/95)

83. Poprzez czwarte pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału z pytaniem, czy art. 9 ust. 3 dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w przypadku aktów przemocy domowej, których dopuszcza się podmiot niepubliczny, właściwy organ krajowy powinien ustalić związek przyczynowy między podstawą prześladowania a brakiem ochrony ze strony państwa lub partii, albo organizacji kontrolujących owo państwo.

84. Tytułem wstępu należy zauważyć, iż aby akty przemocy domowej, które z definicji popełniane są przez podmioty niepubliczne, zostały uznane za akty prześladowania w rozumieniu art. 9 ust. 1 dyrektywy 2011/95, właściwy organ krajowy musi uwzględnić, zgodnie z art. 6 lit. c) tej dyrektywy, że państwo, czy też partia lub organizacja kontrolujące państwo nie są w stanie lub nie chcą zapewnić ochrony ofierze.

85. Wykazanie to jest kluczowe, ponieważ niezdolność lub – przeciwnie – zdolność państwa pochodzenia do zapewnienia ochrony przed aktami prześladowania stanowią decydujący element oceny okoliczności prowadzącej do nadania lub, w danym przypadku, do utraty statusu uchodźcy⁵⁹. Jak już bowiem zauważyłem w mojej opinii w sprawie Bundesrepublik Deutschland (Utrzymanie jedności rodziny)⁶⁰, ochrona międzynarodowa jest ochroną zastępczą, która przysługuje wnioskodawcy, jeżeli jego państwo pochodzenia nie jest w stanie go chronić przed prześladowaniami lub doznaniem poważnej krzywdy, której jest ofiarą, lub nie chce go chronić⁶¹; jego obawę uznaje się wówczas za uzasadnioną.

86. Tej oceny, czy istnieje ochrona przed prześladowaniem lub poważną krzywdą, należy dokonać zgodnie z wymogami przewidzianymi w art. 7 dyrektywy 2011/95⁶².

⁵⁹ Wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Secretary of State for the Home Department (C-255/19, EU:C:2021:36, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo). Jak uznał Trybunał, obawa przed prześladowaniem i ochrona przed aktami prześladowania są warunkami nierozdzielnie ze sobą związanymi (pkt 56 tego wyroku).

⁶⁰ C-91/20, EU:C:2021:384, pkt 82.

⁶¹ Przypominam, że podobnie jak art. 1 konwencji genewskiej dyrektywa 2011/95 uwzględnia zasadę pomocniczości ochrony międzynarodowej zarówno w kontekście przyznania statusu uchodźcy, jak i jego ustania (art. 11 dyrektywy 2011/95), czy też wykluczenia możliwości uzyskania tego statusu (art. 12 ust. 1 dyrektywy 2011/95). Zobacz w tym względzie pkt 90 *Guide des procédures et critères à appliquer pour déterminer le statut de réfugié au regard de la Convention de 1951 et du Protocole de 1967 relatifs au statut des réfugiés* (podręcznika procedur i kryteriów określania statusu uchodźcy na podstawie konwencji z 1951 r. i Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r.), HCR, Genève 1992. W doktrynie zob. w szczególności J. C. Hathaway, M. Foster, *The law of refugee status*, 2nd ed., Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s. 55: „Prawo uchodźcze opiera się na podstawowym założeniu, że gdy dostępna jest ochrona krajowa, ochrona ta znajduje pierwszeństwo w stosunku do ochrony międzynarodowej, która ma charakter zastępczy”, a także s. 462: „Celem prawa uchodźczego jest udzielenie ochrony zastępczej w oczekiwaniu na ustanowienie lub ponowne ustanowienie znaczącej ochrony krajowej”, oraz s. 494 i 495. Zobacz także G. S. Goodwin-Gill, J. McAdam, *The refugee in international law*, 3rd ed., Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 421: „Brak lub odmowa udzielenia ochrony stanowi podstawową cechę uchodźcy i to prawo międzynarodowe reguluje zastąpienie ochrony krajowej, której dane państwo nie może lub nie chce udzielić, ochroną przewidzianą w tym prawie” (wolne tłumaczenie). Zobacz moja opinia w sprawie Bundesrepublik Deutschland (Utrzymanie jedności rodziny) (C-91/20, EU:C:2021:384, pkt 82, przypis 52).

⁶² Zobacz również motyw 26 dyrektywy 2011/95.

87. Po pierwsze, art. 7 ust. 1 tej dyrektywy definiuje podmioty udzielające tej ochrony. Ochrony tej powinny udzielać państwo lub partie albo organizacje kontrolujące państwo lub znaczną część jego terytorium. Właściwy organ krajowy, oceniając, czy rzeczona ochrona istnieje, musi następnie upewnić się, że nie tylko są one w stanie, ale i że mają wolę zapewnienia wnioskodawcy ochronę przed prześladowaniem lub poważną krzywdą, na które jest narażony. Kwestia ta jest szczególnie ważna, gdy wnioskodawcą o udzielenie ochrony międzynarodowej jest kobieta, która obawia się, że stanie się ofiarą przemocy domowej w kręgu rodzinnym, jeśli wróci do swojego państwa pochodzenia.

88. Po drugie, zgodnie z art. 7 ust. 2 dyrektywy 2011/95 ochrona przed prześladowaniem lub poważną krzywdą musi być skuteczna i trwała. Oznacza to, że podmioty udzielające tej ochrony podejmują racjonalne działania mające zapobiec prześladowaniu lub wyrządzaniu poważnej krzywdy⁶³ oraz że wnioskodawca ma dostęp do rzeczonoj ochrony. Przepis ten odnosi się do zdolności państwa, którego obywatelem jest wnioskodawca, do zapobiegania aktom prześladowania lub karania za nie w rozumieniu tej dyrektywy.

89. Artykuł 9 ust. 3 dyrektywy 2011/95 wymaga ponadto, by właściwy organ krajowy ustalił związek między powodami prześladowania wymienionymi w art. 10 tej dyrektywy a aktami prześladowania w rozumieniu art. 9 ust. 1 owej dyrektywy lub brakiem ochrony przed takimi aktami.

90. W sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym właściwy organ krajowy jest zatem zobowiązany do dokonania oceny, czy można ustalić związek przyczynowy między, z jednej strony, powodami, na których opierają się akty przemocy domowej popełnione w domu lub w kręgu rodzinnym, a mianowicie przynależnością do szczególnej grupy społecznej, a z drugiej strony, brakiem ochrony przed tymi aktami ze strony organów państwa pochodzenia w rozumieniu art. 7 dyrektywy 2011/95.

91. Ocena ta jest kluczowa do celów ustalenia niemożności dla obywatelki państwa trzeciego skorzystania z ochrony tego państwa i zasadności jej odmowy uczynienia tego w rozumieniu art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95 z powodu niezdolności lub braku woli rzeczonoj państwa do zapobiegania takim aktom, ich ścigania i karania za nie.

92. Rzeczona ocena może być szczególnie trudna do przeprowadzenia.

93. W odniesieniu do motywacji podmiotów niepublicznych, która prowadzi do przemocy, twierdzenia wnioskodawcy są z konieczności subiektywne i nie zawsze poparte dowodami bezpośrednimi lub dokumentami. W tym względzie z postanowienia odsyłającego wynika, iż DAB stwierdził, że „wnioskodawczyni jest pełnoletnia” i że przy przedstawianiu faktów powołanych na poparcie jej wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej „nie wskazała, iż jest prześladowana ze względu na swoją płeć”. Niemniej takiego wniosku nie można oddalić z tego powodu, że odnośny obywatel państwa trzeciego nie wskazał, iż akty przemocy, na które jest narażony w swoim państwie pochodzenia, są związane z jedną z podstaw wymienionych w art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95. Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, iż oświadczenia wnioskodawcy ubiegającego się o udzielenie ochrony międzynarodowej stanowią jedynie punkt wyjścia w procesie badania przez właściwe organy faktów i okoliczności. O ile dyrektywa ta przewiduje

⁶³ Artykuł 7 ust. 2 nawiązuje do działań podejmowanych w celu zapobieżenia prześladowaniom oraz przywołuje istnienie sprawnego systemu prawnego umożliwiającego wykrywanie, ściganie i karanie takich aktów [zob. w odniesieniu do art. 7 ust. 2 dyrektywy 2004/83, identycznego z art. 7 ust. 2 zdanie drugie dyrektywy 2011/95, wyrok z dnia 20 stycznia 2021 r., Secretary of State for the Home Department (C-255/19, EU:C:2021:36, pkt 44)].

w art. 4 ust. 1, że państwa członkowskie mogą nałożyć na wnioskodawcę obowiązek jak najszybszego przedstawienia wszystkich elementów niezbędnych do uzasadnienia jego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, o tyle ten sam przepis stanowi, że obowiązkiem państwa członkowskiego jest ocenienie odpowiednich elementów wniosku we współpracy z tym wnioskodawcą⁶⁴. Pośród istotnych elementów podlegających ocenie właściwych organów krajowych art. 4 ust. 2 rzeczony dyrektywy wymienia „powod[y] występowania o udzielenie ochrony międzynarodowej” obejmujące jednoznacznie powód związany z aktami prześladowania, na które wnioskodawca miałby – wedle jego twierdzeń – być narażony⁶⁵.

94. W odniesieniu do zapewnianej przez państwo pochodzenia ochrony przed prześladowaniem lub poważną krzywdą, właściwy organ krajowy powinien ustalić, w jakim stopniu spełnia ona wymogi art. 7 dyrektywy 2011/95, a w szczególności, czy taka ochrona jest skuteczna.

95. Tym samym zgodnie z art. 4 ust. 3 lit. a) dyrektywy 2011/95 organ ten powinien dokonać oceny wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej indywidualnie dla każdego przypadku przy uwzględnieniu wszystkich istotnych faktów odnoszących się do państwa pochodzenia, w tym przepisów ustawowych i wykonawczych tego państwa oraz sposobu ich wykonywania. Ponadto zgodnie z art. 4 ust. 5 lit. c) tej dyrektywy wiarygodny i spójny charakter oświadczeń wnioskodawcy należy oceniać w świetle dostępnych szczegółowych i ogólnych informacji mających znaczenie dla rozpatrzenia jego wniosku⁶⁶.

96. W tym kontekście AUEA wskazuje w sprawozdaniu informacyjnym dotyczącym sytuacji w Turcji z listopada 2016 r.⁶⁷, że pomimo reform legislacyjnych wprowadzonych w tym państwie w celu zapewnienia równości mężczyzn i kobiet oraz zapobiegania różnym formom przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej⁶⁸, wysiłki podejmowane przez władze państwowe w celu zwalczania takiej przemocy są nadal niewystarczające i nieskuteczne w zakresie dostępu ofiar do informacji, pomocy prawnej, rejestracji skarg i wymiaru sprawiedliwości, ponieważ nakazy zaniechania lub nakazy ochrony są rzadko egzekwowane przez organy policyjne. Jeśli chodzi o służby wsparcia, takie jak schroniska lub ośrodki wsparcia dla ofiar przyjmujące kobiety, których to schronisk lub ośrodków liczba jest niewystarczająca, są one nieodpowiednie. W odniesieniu do „zbrodni honorowych” i przemocy domowej sprawozdanie to wskazuje, że odsetek skazań jest szczególnie niski, a większość przestępstw jest popełniana w konserwatywnych rodzinach w południowo-wschodniej Turcji. Zwracam uwagę, że w owym sprawozdaniu nie uwzględniono wycofania się Turcji z konwencji stambulskiej w 2021 r.⁶⁹.

⁶⁴ Zobacz wyrok z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl) (C-238/19, EU:C:2020:945, pkt 52 i przytoczone tam orzecznictwo).

⁶⁵ Zobacz wyrok z dnia 19 listopada 2020 r., Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Służba wojskowa i azyl) (C-238/19, EU:C:2020:945, pkt 53).

⁶⁶ Zgodnie z art. 4 ust. 5 lit. c) dyrektywy 2011/95 „[w] przypadku gdy państwo członkowskie stosuje zasadę, że obowiązkiem wnioskodawcy jest uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, i gdy niektóre treści oświadczeń wnioskodawcy nie są poparte dokumentami ani innymi dowodami, potwierdzenie takich treści nie jest konieczne [, gdy] [...] oświadczenia wnioskodawcy zostały uznane za spójne i wiarygodne i nie są sprzeczne z dostępnymi szczegółowymi i ogólnymi informacjami mającymi znaczenie dla sprawy wnioskodawcy”.

⁶⁷ Sprawozdanie informacyjne o państwie pochodzenia, Turcja, badanie w zakresie państwa, dostępne pod następującym adresem internetowym: https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/EASOCOI_Turkey_Nov2016.pdf (pkt 5.4.4).

⁶⁸ Chociaż różne akty prawne odnoszą się bezpośrednio lub pośrednio do przemocy wobec kobiet, takie jak konstytucja, kodeks cywilny i kodeks karny, a także przepisy prawa pracy i prawa gminnego, najważniejszym instrumentem jest ustawa nr 6284 z dnia 8 marca 2012 r. o ochronie rodziny i zapobieganiu przemocy wobec kobiet.

⁶⁹ Zobacz przypis 6 niniejszej opinii.

97. Podobnie podkreślam, że Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku w sprawie M.G. przeciwko Turcji⁷⁰ dokonał tego samego ustalenia, co w wyroku z 2009 r. w sprawie Opuz przeciwko Turcji⁷¹ oraz w wyroku z 2014 r. w sprawie Durmaz przeciwko Turcji⁷², a mianowicie stwierdzonej już w sprawach przeciwko Turcji powszechnej i dyskryminacyjnej bierności sądowej w odniesieniu do przemocy domowej oraz niedostępności środków ochronnych przyznawanych kobietom niezamężnym lub rozwiedzionym.

98. W świetle tych elementów sądzę, iż art. 9 ust. 3 dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w przypadku aktów prześladowania, których dopuścił się podmiot niepubliczny, właściwy organ krajowy jest zobowiązany do ustalenia – po dokonaniu oceny wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej indywidualnie dla każdego przypadku z uwzględnieniem wszystkich istotnych faktów dotyczących państwa pochodzenia, w tym przepisów ustawowych i wykonawczych tego państwa oraz sposobu ich wykonywania – czy istnieje związek przyczynowy między, z jednej strony, powodami, na których opierają się akty przemocy domowej, a mianowicie przynależnością obywatelki państwa trzeciego do szczególnej grupy społecznej, a z drugiej strony, brakiem ochrony ze strony organów państwa pochodzenia w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy.

B. Warunki przyznania statusu osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej w rozumieniu art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95

99. Poprzez piąte pytanie prejudycjalne sąd odsyłający zmierza do uzyskania wyjaśnienia w kwestii określonych w art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 warunków udzielenia ochrony uzupełniającej obywatelce państwa trzeciego, której nie można nadać statusu uchodźcy, ale która może stać się ofiarą zbrodni honorowej oraz przemocy domowej, przymusowego małżeństwa i środków polegających na napiętnowaniu, jeżeli zostanie odesłana do swojego państwa pochodzenia.

100. Sąd ów koncentruje swoje pytanie na dwóch aspektach, które przeanalizuję po kolei.

101. Pierwszy aspekt dotyczy zakresu, w jakim akty przemocy, na które narażona jest ta obywatelka, można zakwalifikować jako „poważną krzywdę” w rozumieniu art. 15 dyrektywy 2011/95 w zakresie, w jakim poważnie zagrażają jej życiu lub stanowią nieludzkie czy też poniżające traktowanie.

102. Drugi aspekt dotyczy wymogu, zgodnie z którym obywatelka państwa trzeciego musi być narażona na rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, o której mowa w art. 15 dyrektywy 2011/95, a nie może ona lub nie chce skorzystać z ochrony swojego państwa pochodzenia.

1. W przedmiocie zakwalifikowania aktów przemocy, na które narażona jest obywatelka państwa trzeciego, jako „poważnej krzywdy” w rozumieniu art. 15 dyrektywy 2011/95

103. Sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału z pytaniem, czy art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy obywatelka państwa trzeciego twierdzi, iż może stać się ofiarą zbrodni honorowych i przemocy ze względu na płeć, jeżeli zostanie odesłana do jej państwa pochodzenia, wystarczające jest ustalenie rzeczywistego ryzyka

⁷⁰ Wyrok ETPC z dnia 22 marca 2016 r. (CE:ECHR:2016:0322JUD0000064610, §§ 96, 97, 116).

⁷¹ Wyrok ETPC z dnia 9 czerwca 2009 r. (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, § 198).

⁷² Wyrok ETPC z dnia 13 listopada 2014 r. (CE:ECHR:2014:1113JUD000362107, § 65).

narażenia na „karę śmierci lub egzekucję” w rozumieniu art. 15 lit. a) tej dyrektywy, czy też konieczne jest ustalenie – w ramach całościowej oceny – istnienia ryzyka „niehumanicznego lub poniżającego traktowania” w rozumieniu art. 15 lit. b) rzeczony dyrektywy.

104. Artykuł 15 dyrektywy 2011/95 określa trzy rodzaje „poważnej krzywdy”, których występowanie może prowadzić do przyznania ochrony uzupełniającej osobie, która ich doznaje. Należą do nich poważna krzywda zdefiniowana w art. 15 lit. a) tej dyrektywy (który odpowiada zasadniczo art. 2 EKPC, a także art. 1 protokołu nr 6 do tej konwencji⁷³) jako „kara śmierci lub egzekucja” oraz poważna krzywda zdefiniowana w art. 15 lit. b) rzeczony dyrektywy (który odpowiada zasadniczo art. 3 EKPC⁷⁴) jako „tortury lub niehumaniczne lub poniżające traktowanie lub karanie wnioskodawcy w kraju jego pochodzenia”. Jak uznał Trybunał, te przypadki „poważnej krzywdy” obejmują sytuacje, w których osobie ubiegającej się o ochronę uzupełniającą „grozi konkretnie ryzyko krzywdy określonego rodzaju” lub „określonych aktów przemocy”⁷⁵.

105. Zauważam, że przypadki „poważnej krzywdy”, na którą narażona jest osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową, zostały wymienione w art. 15 lit. a) i b) dyrektywy 2011/95 w sposób alternatywny: „a) kara śmierci *lub* egzekucja; *lub* b) tortury *lub* niehumaniczne *lub* poniżające traktowanie *lub* karanie wnioskodawcy”⁷⁶. Wyliczenie to odzwierciedla wolę prawodawcy Unii, aby możliwie najszerzej uwzględnić sytuacje, w których obywatel państwa trzeciego powinien korzystać z ochrony międzynarodowej, nawet jeśli odmówiono mu przyznania statusu uchodźcy.

106. W odniesieniu do pojęcia „zbrodni honorowej” z prac przeprowadzonych przez Radę Europy wynika, że odnosi się ono do każdego czynu, poprzez który członek rodziny lub społeczności zabija, okalecza, pali lub rani kobietę w celu przywrócenia honoru rodziny na tej podstawie, że kobieta ta poprzez jej życiowy wybór, pragnienie emancypacji, odmowę zawarcia małżeństwa lub orientację seksualną naruszyła normy kulturowe, religijne lub tradycyjne⁷⁷. W zakresie, w jakim czyn ten polegałby na zabiciu osoby przez członka rodziny lub społeczności, może być interpretowany na gruncie art. 15 lit. a) dyrektywy 2011/95, ponieważ stanowiłby on „egzekucję”.

107. Wydaje mi się ważne, aby nie ograniczać pojęcia „egzekucji” do aktu popełnionego przez władze państwowe. Otóż, jeśli owa „zbrodnia honorowa” polega na zadaniu śmierci danej osobie, nie można jej zakwalifikować jako „tortur lub niehumanicznego lub poniżającego traktowania lub karania” w rozumieniu art. 15 lit. b) dyrektywy 2011/95 tylko na tej podstawie, że została ona popełniona przez podmiot niepubliczny. Ponadto art. 6 tej dyrektywy stanowi, że podmiotami wyrządzającymi poważną krzywdę mogą być podmioty niepubliczne, jeżeli można wykazać, iż państwo lub partie, lub organizacje kontrolujące państwo nie mogą lub nie chcą udzielić ochrony przed poważną krzywdą. Co więcej, zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka art. 2 EKPC obejmuje sytuacje, w których państwo uchybiło spoczywającemu na nim obowiązkowi ochrony życia osoby, chociaż zostało poinformowane o realnym i bezpośrednim

⁷³ Zobacz w ramach prac przygotowawczych dotyczących dyrektywy 2004/83, nota prezydencji Rady Unii Europejskiej do Strategicznego Komitetu ds. Imigracji, Granic i Azylu z dnia 25 września 2002 r., 12148/02, dostępna pod następującym adresem internetowym: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12148-2002-INIT/fr/pdf> (s. 5). Wprawdzie dyrektywa 2011/95 uchyliła i zastąpiła dyrektywę 2004/83, ale ta zmiana legislacyjna nie doprowadziła do zmiany reżimu prawnego udzielania ochrony uzupełniającej ani numeracji odpowiednich przepisów. Tym samym brzmienie art. 15 dyrektywy 2011/95 jest identyczne z brzmieniem art. 15 dyrektywy 2004/83, a więc orzecznictwo dotyczące tego drugiego przepisu ma znaczenie dla interpretacji pierwszego.

⁷⁴ Zobacz wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 28).

⁷⁵ Zobacz wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:472, pkt 25, 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

⁷⁶ Wyróżnienie moje.

⁷⁷ Zobacz Rada Europy, Konwencja stambulska – Zbrodnie popełniane w imię tak zwanego „honoru”, 2019 r.; a także rezolucja 2395 (2021), zatytułowana „Wzmocnienie walki z tak zwanymi »zbrodniami honorowymi«, przyjęta przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w dniu 28 września 2021 r.

zagrożeniu życia tej osoby w wyniku przestępczych działań osoby trzeciej. I tak w wyroku w sprawie *Opuz przeciwko Turcji*⁷⁸ trybunał ten orzekł, iż państwo miało obowiązek podjąć, prewencyjnie, praktyczne środki w celu ochrony osoby, która była ofiarą przemocy domowej i którą można było z góry zidentyfikować jako potencjalny cel morderczego działania w obronie honoru. Zdaniem rzeczonoego Trybunału art. 2 EKPC wymaga zatem od państwa zapewnienia prawa do życia poprzez wprowadzenie skutecznego ustawodawstwa karnego mającego na celu odstraszanie od popełniania przestępstw przeciwko osobie, w oparciu o mechanizm wykonawczy mający na celu zapobieganie naruszeniom, ich tłumienie i karanie za nie⁷⁹.

108. W tych okolicznościach, jeżeli właściwy organ krajowy stwierdzi, po dokonaniu całościowej oceny szczególnych okoliczności danej sprawy, że istnieje ryzyko przeprowadzenia egzekucji zainteresowanej osoby w imię honoru jej rodziny lub społeczności oraz że ryzyko to jest rzeczywiste i *uzasadnione*, ze względu na brak ochrony ze strony władz państwa pochodzenia tej osoby, taki akt należy zakwalifikować jako „egzekucję” w rozumieniu art. 15 lit. a) dyrektywy 2011/95 i może on sam w sobie prowadzić do udzielenia ochrony uzupełniającej, jeżeli spełnione są pozostałe warunki określone w tym celu.

109. Przyznanie tego statusu nie wymaga ustalenia, że zainteresowana osoba byłaby ponadto narażona na tortury lub niehumanitarne, lub poniżające traktowanie lub karanie w rozumieniu art. 15 lit. b) tej dyrektywy.

110. Zauważam jednak, że właściwy organ krajowy powinien dokonać pełnej oceny występowania poważnej krzywdy, której zainteresowana osoba może doznać, jeżeli zostanie odesłana do swojego państwa pochodzenia⁸⁰. Po pierwsze, wynika to z wymogów przewidzianych w art. 4 dyrektywy 2011/95, na mocy którego właściwy organ krajowy jest zobowiązany do przeprowadzenia odpowiedniego i skutecznego rozpatrzenia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w celu zapewnienia kompleksowej oceny potrzeb w zakresie ochrony zainteresowanej osoby. W tym względzie przypominam, że organ ten dokonał już oceny charakteru i zakresu aktów, na które zainteresowana osoba jest narażona w swoim państwie pochodzenia, w ramach badania warunków przyznania statusu uchodźcy. Po drugie, powinno to pozwolić uniknąć delikatnych sytuacji, w których zainteresowana osoba mogłaby zostać uznana, zgodnie z art. 16 ust. 1 dyrektywy 2011/95, za osobę, która przestała kwalifikować się do ochrony uzupełniającej ze względu na zmianę okoliczności w państwie pochodzenia i w związku z tym jej status zostałby przedwcześnie cofnięty w wyniku braku występowania wystarczającego ryzyka⁸¹.

111. Z elementów tych wynika, iż art. 2 lit. f) i art. 15 dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy właściwy organ krajowy ustali – po przeprowadzeniu całościowej oceny szczególnych okoliczności danej sprawy – iż w przypadku powrotu do państwa pochodzenia obywatelka ta jest narażona nie tylko na egzekucję w imię honoru jej rodziny lub

⁷⁸ Wyrok ETPC z dnia 9 czerwca 2009 r. (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102).

⁷⁹ Zobacz §§ 128 i 129 tego wyroku. Zobacz również w przypadku przemocy domowej wyroki ETPC: z dnia 15 stycznia 2009 r. w sprawie *Branko Tomašić i in. przeciwko Chorwacji* (CE:ECHR:2009:0115JUD004659806, §§ 52, 53); z dnia 8 lipca 2021 r. w sprawie *Tkheldze przeciwko Gruzji* (CE:ECHR:2021:0708JUD003305617, § 57).

⁸⁰ Przypominam, że przemoc ze względu na płeć jest zjawiskiem wielowymiarowym. Zbrodnie honorowe mogą w szczególności przybierać formę uwięzienia, uprowadzeń, tortur, okaleczeń lub przymusowych małżeństw, którym może towarzyszyć ekscyzja, a przemoc domowa jest zjawiskiem, które może przybierać formę nie tylko przemocy fizycznej i seksualnej, ale także psychicznej, która może powodować uraz fizyczny lub psychiczny, cierpienie moralne bądź emocjonalne lub straty materialne (zob. deklaracja podstawowych zasad wymiaru sprawiedliwości odnoszących się do ofiar przestępstw i nadużyć władzy przyjęta w dniu 29 listopada 1985 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w rezolucji 40/34).

⁸¹ Chociaż art. 16 ust. 2 dyrektywy 2011/95 wymaga, aby państwa członkowskie „[wzięły] pod uwagę, czy zmiana okoliczności ma charakter na tyle znaczący i trwały, że osobie kwalifikującej się do otrzymywania ochrony uzupełniającej nie grozi już rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy”.

społeczności, ale także na tortury lub niehumanitarne, lub poniżające traktowanie lub karanie wynikające z przemocy domowej lub jakiegokolwiek innego aktu przemocy ze względu na płeć, organ ten jest zobowiązany do uznania tych aktów za stanowiące „poważną krzywdę”.

2. W przedmiocie ustalenia uzasadnionego ryzyka wyrządzenia poważnej krzywdy w rozumieniu art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95

112. Sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału z pytaniem, czy art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy obywatelka państwa trzeciego twierdzi, że może stać się ofiarą zbrodni honorowej i przemocy ze względu na płeć, jeżeli zostanie odesłana do jej państwa pochodzenia, wystarczy ustalić, iż osoba ta nie chce skorzystać z ochrony tego państwa, lub czy wymaga się ustalenia powodów, dla których nie chce ona skorzystać z tej ochrony.

113. W tym względzie sąd odsyłający odnosi się do ustaleń dokonanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku w sprawie N. przeciwko Szwecji⁸² w zakresie naruszenia art. 3 EKPC, w sytuacji gdy obywatelka afgańska, która jest w separacji z mężem i nie dostosowuje się do ról przypisanych jej przez społeczeństwo, tradycję, a nawet system prawny, jest narażona na nieodpowiednie traktowanie w przypadku odesłania jej do państwa pochodzenia, ponieważ warunki przyjmowania i życia w schroniskach dla kobiet zmuszają te kobiety do powrotu do ich domów, w których padają ofiarą nadużyć lub zbrodni honorowych.

114. W ramach wspólnego europejskiego systemu azylowego ochrona uzupełniająca dopełnia zasady dotyczące statusu uchodźcy ustanowione przez konwencję genewską.

115. Zgodnie z art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 „osobą kwalifikującą się do otrzymania ochrony uzupełniającej” jest osoba, która nie kwalifikuje się do uznania jej za uchodźcę, lecz co do której wykazano zasadnie, że jeśli wróci do swojego państwa pochodzenia, może jej rzeczywiście grozić poważna krzywda określona w art. 15 tej dyrektywy, oraz która nie może lub ze względu na takie ryzyko nie chce korzystać z ochrony tego państwa.

116. Tym samym, tak jak definicja pojęcia „uchodźcy” określona w art. 2 lit. d) dyrektywy 2011/95, która wymaga wykazania, czy obawa osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową przed prześladowaniem w przypadku powrotu do jej państwa pochodzenia jest uzasadniona, definicja pojęcia „osoby kwalifikującej się do otrzymania ochrony uzupełniającej” określona w art. 2 lit. f) tej dyrektywy w podobny sposób wymaga wykazania, czy ryzyko, na które wnioskodawca ów jest narażony w postaci doznania poważnej krzywdy po powrocie do tego państwa, jest uzasadnione. Przypominam, że wykazanie to jest konieczne w celu ustalenia niemożności skorzystania przez tę osobę z ochrony jej państwa pochodzenia lub jej uzasadnionej odmowy skorzystania z tej ochrony i wymaga od właściwego organu krajowego dokonania oceny, na podstawie art. 7 owej dyrektywy, zdolności i woli tego państwa do zapobiegania tym aktom, ich ścigania i karania za nie.

117. Wskazuję w tym względzie, że wymogi określone w tym artykule dotyczące charakteru i zakresu wymaganej ochrony odnoszą się zarówno do prześladowań, na które wnioskodawca może być narażony, jak i do poważnej krzywdy, której doznałby, gdyby został odesłany do jego państwa pochodzenia. Jednakże, gdy właściwy organ krajowy bada, czy wnioskodawca kwalifikuje

⁸² Wyrok ETPC z dnia 20 lipca 2010 r. (CE:ECHR:2010:0720JUD002350509, § 60).

się do udzielenia mu ochrony uzupełniającej, ustalił już – w kontekście badania warunków przyznania statusu uchodźcy – zdolność lub niezdolność oraz wolę lub brak woli państwa pochodzenia do zapewnienia ochrony wymaganej w art. 7 dyrektywy 2011/95.

118. Z rozważań tych wynika, iż art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy obywatelka państwa trzeciego twierdzi, że może stać się ofiarą zbrodni honorowej i przemocy ze względu na płeć, jeżeli zostanie odesłana do swojego państwa pochodzenia, właściwy organ krajowy jest zobowiązany ustalić, czy państwo lub partie, albo organizacje kontrolujące to państwo zapewniają ochronę przed tą poważną krzywdą, spełniającą wymogi ustanowione w art. 7 tej dyrektywy, w celu ustalenia, czy ryzyko to jest uzasadnione.

V. Wnioski

119. W świetle wszystkich powyższych rozważań proponuję, aby na pytania prejudycjalne postawione przez Administrativen sad Sofia-grad (sąd administracyjny dla miasta Sofia, Bułgaria) Trybunał odpowiedział w następujący sposób:

W sytuacji gdy obywatelka państwa trzeciego składa wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, ponieważ obawia się, że stanie się ofiarą zbrodni honorowej lub przymusowego małżeństwa oraz że będzie narażona na przemoc domową we własnym domu, jeżeli zostanie odesłana do swojego państwa pochodzenia:

- 1) Artykuł 2 lit. d) dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony

należy interpretować w ten sposób, że:

warunki przyznania statusu uchodźcy osobie, która obawia się, że w przypadku powrotu do jej państwa pochodzenia stanie się ofiarą przemocy ze względu na płeć, należy zbadać w świetle przepisów przewidzianych w tym celu przez ową dyrektywę, które to przepisy należy interpretować w świetle ogólnej systematyki i celu tej dyrektywy, z poszanowaniem Konwencji Narodów Zjednoczonych dotyczącej statusu uchodźców zgodnie z art. 78 ust. 1 TFUE, a nie w oparciu o definicje znajdujące się w Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet czy w Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencji stambulskiej), które nie są „odpowiednimi traktatami” w rozumieniu tego artykułu.

Wykładni tej należy dokonać również z poszanowaniem praw uznanych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej.

- 2) Artykuł 10 ust. 1 lit. d) dyrektywy 2011/95

należy interpretować w ten sposób, że:

obywatelkę państwa trzeciego można uznać za przynależącą do „szczególnej grupy społecznej” ze względu na jej płeć, gdy na podstawie oceny faktów i okoliczności zostanie stwierdzone, że poza samą przynależnością płciową, czyli jej tożsamością i jej statusem kobiety, posiada ona odrębną tożsamość w swoim państwie pochodzenia, ponieważ jest ona odmiennie

postrzegana przez otaczające społeczeństwo ze względu na normy społeczne, prawne lub religijne, czy też obrzędy lub zwyczaje panujące w jej państwie lub społeczności, do której należy. W ramach tej oceny charakter aktów, w odniesieniu do których obywatelka ta ma obawy, że będzie na nie narażona, jeżeli zostanie odesłana do jej państwa pochodzenia, jest istotnym elementem, który właściwy organ krajowy powinien uwzględnić.

3) Artykuł 9 ust. 3 dyrektywy 2011/95

należy interpretować w ten sposób, że:

w przypadku aktów prześladowania, których dopuścił się podmiot niepubliczny, właściwy organ krajowy jest zobowiązany do ustalenia – po dokonaniu oceny wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej indywidualnie dla każdego przypadku z uwzględnieniem wszystkich istotnych faktów dotyczących państwa pochodzenia, w tym przepisów ustawowych i wykonawczych tego państwa oraz sposobu ich wykonywania – czy istnieje związek przyczynowy między, z jednej strony, powodami, na których opierają się akty przemocy domowej, a mianowicie przynależnością obywatelki państwa trzeciego do szczególnej grupy społecznej, a z drugiej strony, brakiem ochrony ze strony organów państwa pochodzenia w rozumieniu art. 7 tej dyrektywy.

4) W ramach oceny warunków przyznania statusu osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej art. 2 lit. f) i art. 15 dyrektywy 2011/95

należy interpretować w ten sposób, że:

w sytuacji gdy właściwy organ krajowy ustali – po przeprowadzeniu całościowej oceny szczególnych okoliczności danej sprawy – iż w przypadku powrotu do państwa pochodzenia obywatelka ta jest narażona nie tylko na egzekucję w imię honoru jej rodziny lub społeczności, ale także na tortury lub niehumanitarne, lub poniżające traktowanie lub karanie wynikające z przemocy domowej lub jakiegokolwiek innego aktu przemocy ze względu na płeć, organ ten jest zobowiązany do uznania tych aktów za stanowiące „poważną krzywdę”.

W celu określenia, czy ryzyko to jest uzasadnione, właściwy organ krajowy jest zobowiązany ustalić, czy państwo lub partie albo organizacje kontrolujące to państwo zapewniają ochronę przed tą poważną krzywdą, spełniającą wymogi ustanowione w art. 7 tej dyrektywy.